

UCHWAŁA NR ...../...../2022
RADY GMINY .....
z dnia ..... r.

w sprawie przyjęcia Strategii rozwoju ponadlokalnego na lata 2021-2027 z perspektywą do 2035 roku.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6a ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) oraz w związku z art. 3 pkt. 3 i art.9 pkt. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057), w związku z Porozumieniem w sprawie współpracy ponadlokalnej w sprawie przystąpienia, do opracowania i wdrażania Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru obejmującego Miasto Kraśnik, Gminę Kraśnik, Gminę Annapol, Gminę Dzierzkowice, Gminę Gościeradów, Gminę Trzydnik Duży, Gminę Urzędów, Gminę Wilkołaz, Gminę Zakrzówek na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku z dnia ..... uchwała się, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się do realizacji Ponadlokalną Strategię Rozwoju dla obszaru obejmującego Miasto Kraśnik, Gminę Kraśnik, Gminę Annapol, Gminę Dzierzkowice, Gminę Gościeradów, Gminę Trzydnik Duży, Gminę Urzędów, Gminę Wilkołaz, Gminę Zakrzówek na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta .../Wójtowi Gminy....

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy .....
.....

STRATEGIA ROZWOJU
PONADLOKALNEGO OBSZARU
OBEJMUJĄCEGO MIASTO KRAŚNIK,
GMINĘ KRAŚNIK, GMINĘ ANNOPOL,
GMINĘ DZIERZKOWICE, GMINĘ
GOŚCIERADÓW, GMINĘ TRZYDNIK DUŻY,
GMINĘ URZĘDÓW, GMINĘ WILKOŁAZ,
GMINĘ ZAKRZÓWEK NA LATA 2022-2027,
Z PERSPEKTYWĄ DO 2035 ROKU

**PROJEKT DO
KONSULTACJI
WERSJA 2**

Spis treści

Wprowadzenie.....	1
1. Przesłanki opracowania Strategii	4
2. Zakres i metodyka opracowania strategii	5
3. Wnioski z diagnozy	9
4. Analiza SWOT	18
5. Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne	20
6. Działania podejmowane dla osiągnięcia celów strategicznych oraz wskaźniki ich osiągnięcia	22
7. Spójność z celami polityki regionalnej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030	26
8. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru ponadlokalnego oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminach	27
9. Terytorialny wymiar wsparcia, obszary strategicznej interwencji, obszary funkcjonalne	35
10. Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii	40
10.1 Zasady współpracy partnerów	40
10.2 Struktura i system zarządzania strategią	41
11. Zasady i kryteria wyboru projektów	43
12. Monitoring i ewaluacja strategii.....	44
13. Ramy finansowe i źródła finansowania.....	46
14. Partycypacja społeczna w procesie opracowania Strategii	55
Spis map	59
Spis tabel	59
Spis wykresów	59

Wprowadzenie

Od momentu akcesji, kiedy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej podejście do dokumentu strategicznego na poziomie lokalnym ewaluowało. Pojęcie strategii rozwoju (lokalnej strategii rozwoju) pojawiło się w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 2006 roku (Dz.U.2006.1658). Definicję określał art. 9 ust. 4 Ustawy „Strategiami rozwoju są: (...) strategie rozwoju lokalnego, w tym strategie rozwoju powiatów oraz strategie rozwoju gmin”.

Lokalne strategie rozwoju służyły nie tylko wypracowaniu celów strategicznych i szczegółowych oraz wyznaczaniu kierunków rozwoju gmin, ale przede wszystkim otwierały możliwości pozyskiwania środków unijnych. Często posiadanie strategii rozwoju było warunkiem sine qua non wnioskowania w konkursach dotacyjnych. Częścią wniosku aplikacyjnego lub studium wykonalności był i nadal jest opis spójności celów projektu z celami strategicznymi danej jednostki samorządu terytorialnego. Pomimo tego wymogu niektóre gminy nie posiadały aktualnej strategii. Zdarzało się, że przy ocenie merytorycznej dopuszczano lokalne programy rozwoju lub strategie, plany lub programy sektorowe (np. lokalne programy rewitalizacji, plany gospodarki niskoemisyjnej).

Planowanie ponadgminne było niejako wymuszone na poziomie województw w przypadku gmin wiejskich, które korzystały ze środków na politykę rozwoju obszarów wiejskich. W ramach inicjatywy wspólnotowej LEADER+ wymogiem pozyskania środków na mikroprojekty było posiadanie dokumentu strategicznego Lokalnej Grupy Działania. W perspektywie 2014-2020 wprowadzono nowe instrumenty współpracy ponadlokalnej takie jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (dla których warunkiem było posiadanie Strategii ZIT dla miasta i jego obszaru funkcjonalnego) czy RLKS - rozwój lokalny kierowany przez społeczność – wywodzący się z inicjatywy LEADER +.

Jak pokazują doświadczenia z lat ubiegłych, opracowanie wspólnych dla kilku gmin dokumentów strategicznych przyniosło wiele korzyści, a między innymi:

- większe możliwości pozyskania środków zewnętrznych – możliwość korzystania ze źródeł dedykowanych na współpracę międzygminną tj. ZIT czy RLKS,
- wyższa punktacja w ramach oceny merytorycznej wniosków aplikacyjnych (punkty dodatkowe za współpracę międzygminną),
- rozłożenie kosztów przygotowania dokumentów, wniosków aplikacyjnych wraz z dokumentacją oraz raportów monitoringowych na kilka jednostek samorządu terytorialnego,
- zacieśnienie współpracy sąsiadujących ze sobą gmin,
- zapewnienie spójności lub ciągłości realizowanych inwestycji, zwłaszcza w obszarach przygranicznych danych gmin.

W wyniku dobrych praktyk, planowanie ponadgminne znalazło ścieżkę legislacyjną w ustawie o samorządzie gminnym. Zgodnie z Art. 10g. ust. 1. Ustawy [t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372] Gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium. Możliwość taka została wprowadzona w Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w nowelizacji z 2020 roku. [Dz.U.2019.1295 ze zm.]. Wspomniana ustawa wprowadza pojęcie obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z definicją powołaną w Art. 5. Ust. 6a obszar współpracy ponadlokalnej to obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego).

Strategie ponadlokalne są odpowiedzią na potrzebę wspólnego planowania rozwoju w obrębie kilku gmin powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Docelowo wspólne programowanie strategicznie wpłynie na jakość

realizowanych zadań oraz wpłynie na możliwości pozyskiwania funduszy unijnych przez jednostki samorządu współpracujące ze sobą w ramach porozumienia ponadlokalnego.

Jak wynika z projektu Umowy partnerstwa (styczeń 2021) gminy posiadające strategię ponadlokalną mogą liczyć na dodatkowe środki unijne w ramach 5 celu polityki Unii Europejskiej: „Europa bliżej obywateli”. W ramach celu wspierana będzie realizacja przygotowanych na poziomie ponadlokalnym (i lokalnym) strategii ukierunkowanych na zmiany strukturalne danego obszaru, w zgodzie z priorytetami Unii Europejskiej oraz celami zdefiniowanymi na poziomie krajowym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz regionalnym w Strategii Rozwoju Województwa. Ten nowy, przekrojowy Cel Polityki wymaga specyficznego podejścia, zarówno na etapie programowania, jak i później wdrażania. Jak wynika z projektu Umowy Partnerstwa: „Potrzeba koncentracji wsparcia na ośrodkach słabszych wynika również z wciąż utrzymującego się w Polsce znacznego zróżnicowania wewnątrz regionalnego”.

W rozwiązywaniu problemów na poziomie lokalnym sprzyja systematycznie wzrastająca świadomość polskich samorządów lokalnych i regionalnych dotycząca znaczenia korzyści płynących ze współpracy. Bardzo ważnym czynnikiem stymulującym współpracę były środki z funduszy europejskich przeznaczone na realizację przedsięwzięć oddziałujących na jakość życia na tych obszarach. Zdarzenia wywołane pandemią COVID jeszcze mocniej unaocznily skalę problemów na obszarach o najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej (utrudniony dostęp do podstawowych usług publicznych w szczególności zdrowotnych i edukacyjnych, brak dostępu do szerokopasmowego Internetu). Kryzys dotknął zwłaszcza te jednostki samorządu terytorialnego, w których dochody, zarówno samorządów, jak i lokalnych przedsiębiorców, opierają się na usługach z branży turystycznej i związanych z kulturą.

Wyzwanie polegające na odbudowie lokalnej gospodarki, w tym w sytuacji kryzysu epidemicznego nakłada na samorządy na tych obszarach konieczność zaangażowania się w oddolne, strategiczne planowanie i zarządzanie procesami rozwojowymi w sposób zintegrowany (powiązany ze sobą), wspólnie z sąsiadami oraz innymi partnerami i różnymi podmiotami funkcjonującymi na danym terenie, w tym z mieszkańcami. Działania te muszą polegać zarówno na pełniejszym wykorzystaniu istniejących potencjałów i zbudowaniu nowych przewag konkurencyjnych, a także uwzględniać potrzeby zwiększania odporności lokalnych gospodarek na nieprzewidziane sytuacje kryzysowe, z wykorzystaniem trwałych rozwiązań zielonej gospodarki.

Jak wspomniano wcześniej dokumenty strategiczne określają obszar współpracy ponadlokalnej jako obszar na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Gminy deklarujące wolę współpracy porozumiały się i intencję przygotowania wspólnej strategii ponadlokalnej wyraziły w liście intencyjnym podpisanym przez wójtów. Następnie rady gmin przyjęły uchwały w sprawie wyrażenia zgody na partnerstwo w jednej z trzech przewidzianych w Ustawie o samorządzie gminnym form: porozumienie międzygminne o którym mowa w art. 74 (kolejne dwie formy, niewykorzystane w dotychczasowej współpracy to związek międzygminny, o którym mowa w art. 64, lub stowarzyszenie, o którym mowa w art. 84).

Jak wynika z doświadczeń eksperckich najczęściej przyjmowaną formą współpracy jest porozumienie międzygminne. W takiej formie wskazany jest lider porozumienia, który reprezentuje partnerstwo ponadlokalne w kontaktach np. z urzędem marszałkowskim czy zewnętrznym wykonawcą strategii, natomiast na etapie wdrożenia strategii, wybrane projekty mogą być realizowane w partnerstwach projektowych zawiązywanych na mocy art. 18 ust. 12 Ustawy o samorządzie gminnym. Kwestie inwestycji w ramach projektów wdrożeniowych są wtedy klarowne – inwestor (gmina) dysponuje majątkiem, który jest zagospodarowywany lub modernizowany, zgodnie z ustaleniami strategii ponadlokalnej.

Zakres projektu strategii rozwoju ponadlokalnego określa art. 10g. ust. 3. Ustawy o samorządzie gminnym: „Do strategii rozwoju ponadlokalnego przepisy art. 10e ust. 2–4 stosuje się odpowiednio”, to jest:

- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma być spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategiami lokalnymi i lokalnymi programami rozwoju
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma zawierać wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 i 2020 oraz z 2020 r. poz. 1378), przygotowanej na potrzeby tej strategii,
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma określać w szczególności:
  - 1) cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
  - 2) kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;
  - 3) oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
  - 4) model struktury funkcjonalno-przestrzennej porozumienia partnerskiego gmin;
  - 5) ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w obszarze funkcjonalnym.
  - 6) obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512, 1571 i 1815 oraz z 2020 r. poz. 1378), wraz z zakresem planowanych działań;
  - 7) obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gmin, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;
  - 8) system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
  - 9) ramy finansowe i źródła finansowania.

Strategię rozwoju ponadlokalnego sporządza się w formie tekstowej oraz graficznej zawierającej zobrazowanie treści, o których mowa w szczególności dotyczące obszarów strategicznej interwencji wskazanej w dokumentach strategicznych poziomu regionalnego i ponadlokalnego.

Zgodnie z art. 6 ust. 3. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, wskazuje na obowiązek przeprowadzenia szerokich konsultacji społecznych: „Projekt strategii rozwoju ponadlokalnego oraz strategii rozwoju gminy podlega konsultacjom w szczególności z: sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin – w przypadku strategii rozwoju ponadlokalnego albo gminy – w przypadku strategii rozwoju gminy, oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie”.

Wszystkie wymienione powyżej etapy przygotowania dokumentu oraz wymogi co do jego treści zostały zastosowane i wdrożone w procesie przygotowania Strategii.

1. Przesłanki opracowania Strategii

Zgodnie z Art. 10g. ust. 1. Ustawy o samorządzie gminnym [t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372]: Gminy sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie, mogą opracować strategię rozwoju ponadlokalnego będącą wspólną strategią rozwoju tych gmin w zakresie ich terytorium. Możliwość taka została wprowadzona w Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w nowelizacji z 2020 roku [Dz. U. z 2019 r. poz. 1295, 2020, z 2020 r. poz. 1378, 2327]. Wspomniana ustawa wprowadza pojęcie obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z definicją powołaną w Art. 5. Ust. 6a obszar współpracy ponadlokalnej to obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego).

Strategie ponadlokalne są odpowiedzią na potrzebę wspólnego planowania rozwoju w obrębie kilku gmin powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Docelowo wspólne programowanie strategicznie wpłynie na jakość realizowanych zadań oraz wpłynie na możliwości pozyskiwania funduszy unijnych przez jednostki samorządu współpracujące ze sobą w ramach porozumienia ponadlokalnego.

Jak wynika z projektu Umowy partnerstwa (styczeń 2021) gminy posiadające strategię ponadlokalną mogą liczyć na dodatkowe środki unijne w ramach 5 celu polityki Unii Europejskiej: „Europa bliżej obywateli”.¹ W ramach celu wspierana będzie realizacja przygotowanych na poziomie ponadlokalnym (i lokalnym) strategii ukierunkowanych na zmiany strukturalne danego obszaru. Strategie te powinny być zgodne z priorytetami Unii Europejskiej i celami zdefiniowanymi na poziomie: krajowym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz regionalnym w Strategii Rozwoju Województwa. Ten nowy, przekrojowy Cel Polityki wymaga specyficznego podejścia, zarówno na etapie programowania, jak i później wdrażania. Jak wynika z projektu Umowy Partnerstwa: „Potrzeba koncentracji wsparcia na ośrodkach słabszych wynika również z wciąż utrzymującego się w Polsce znacznego zróżnicowania wewnątrzregionalnego”.

W rozwiązywaniu problemów na poziomie lokalnym sprzyja systematycznie wzrastająca świadomość polskich samorządów lokalnych i regionalnych dotycząca znaczenia korzyści płynących ze współpracy. Bardzo ważnym czynnikiem stymulującym współpracę były środki z funduszy europejskich przeznaczone na realizację przedsięwzięć oddziałujących na jakość życia na tych obszarach. Zdarzenia wywołane pandemią COVID jeszcze mocniej unaocznily skalę problemów na obszarach o najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej (utrudniony dostęp do podstawowych usług publicznych w szczególności zdrowotnych i edukacyjnych, brak dostępu do szerokopasmowego Internetu). Kryzys dotknął zwłaszcza te jednostki samorządu terytorialnego, w których dochody, zarówno samorządów, jak i lokalnych przedsiębiorców, opierają się na usługach z branży turystycznej i związanych z kulturą.

Wyzwanie polegające na odbudowie lokalnej gospodarki, w tym w sytuacji kryzysu epidemicznego nakłada na samorządy na tych obszarach konieczność zaangażowania się w oddolne, strategiczne planowanie i zarządzanie procesami rozwojowymi w sposób zintegrowany (powiązany ze sobą), wspólnie z sąsiadami oraz innymi partnerami i różnymi podmiotami funkcjonującymi na danym terenie, w tym z mieszkańcami. Działania te muszą polegać zarówno na pełniejszym wykorzystaniu istniejących potencjałów i zbudowaniu nowych przewag konkurencyjnych, a także uwzględniać potrzeby zwiększania odporności lokalnych gospodarek na nieprzewidziane sytuacje kryzysowe, z wykorzystaniem trwałych rozwiązań zielonej gospodarki.

---

¹ Projekt Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa styczeń 2021; źródło internetowe: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/konsultacje-up/o-funduszach/>

Strategie dla obszarów funkcjonalnych powinny koncentrować się na wykorzystaniu ich endogenicznych potencjałów w taki sposób, aby posiadane zasoby wzmocniły lokalną gospodarkę w zakresie wzrostu produktywności, skutecznej transformacji społeczno-gospodarczej realizującej cele UE i przy zaangażowaniu środowisk lokalnych: samorządów, podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych. z drugiej strony strategie mogą koncentrować się także na rozwiązywaniu problemów charakterystycznych dla danego terytorium, np. degradacja materialna i społeczna, konflikty przestrzenne itp. Wśród potencjałów, które powinny być wykorzystywane w rozwoju lokalnym znajdują się dziedzictwo kulturowe i walory turystyczne. Mogą one być źródłem podnoszących jakość życia aktywności społecznych, nowych usług, tworzyć miejsca pracy i zwiększać bazę podatkową Jednostek Samorządu Terytorialnego.

Szerokie możliwości działań w ramach 5 Celu Polityki Unii Europejskiej wymagają dobrej jakości strategii rozwoju na poziomie ponadlokalnym – właściwe określenie celów, nowatorskie i kreatywne podejście do rozwiązywania złożonych problemów i generowania impulsów rozwojowych, a także identyfikacja adekwatnych projektów – zarówno na poziomie ponadlokalnym jak i na poziomie lokalnym.

2. Zakres i metodyka opracowania strategii

Zakres projektu strategii rozwoju ponadlokalnego określa art. 10g. ust. 3. Ustawy o samorządzie gminnym: „Do strategii rozwoju ponadlokalnego przepisy art. 10e ust. 2–4 stosuje się odpowiednio”, to jest:

- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma być spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategiami lokalnymi i lokalnymi programami rozwoju
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma zawierać wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 i 2020 r. poz. 1378), przygotowanej na potrzeby tej strategii,
- Strategia rozwoju ponadlokalnego ma określać w szczególności:
  - 1) cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
  - 2) kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;
  - 3) oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
  - 4) model struktury funkcjonalno-przestrzennej porozumienia partnerskiego gmin;
  - 5) ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w obszarze funkcjonalnym.
  - 6) obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512, 1571 i 1815 oraz z 2020 r. poz. 1378), wraz z zakresem planowanych działań;
  - 7) obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gmin, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;
  - 8) system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
  - 9) ramy finansowe i źródła finansowania.

Strategię rozwoju ponadlokalnego sporządza się w formie tekstowej oraz graficznej zawierającej zobrazowanie treści, o których mowa w szczególności dotyczące obszarów strategicznej interwencji wskazanej w dokumentach strategicznych poziomu regionalnego i ponadlokalnego.

Zgodnie z art. 6 ust. 3. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, wskazuje na obowiązek przeprowadzenia szerokich konsultacji społecznych: „Projekt strategii rozwoju ponadlokalnego oraz strategii rozwoju gminy podlega konsultacjom w szczególności z: sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin – w przypadku strategii rozwoju ponadlokalnego albo gminy – w przypadku strategii rozwoju gminy, oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie”.

Metodyka zastosowana w strategii opiera się na poniższych zasadach, które odnoszą się zarówno do kolejnych etapów opracowania dokumentu, jak też do fazy wdrożeniowej strategii:

Model ekspercko – partycypacyjny

W pracach nad strategią zastosowano model ekspercko – partycypacyjny zakładający wiodącą rolę ekspertów zewnętrznych oraz udział przedstawicieli różnych grup interesariuszy w procesie opracowania i konsultowania dokumentu strategii.

Analiza danych, wnioski i cele rozwojowe

Dokonano analizy danych w obszarach społecznych, gospodarczych i środowiskowych pod kątem problemów i potencjałów rozwojowych obszaru gmin sygnatariuszy porozumienia o współpracy ponadlokalnej. Zidentyfikowano kluczowe zjawiska i trendy wpływające na rozwój obszaru.

Sformułowano wnioski i określono wizję rozwoju obszaru oraz zdefiniowano cel strategiczny i cele operacyjne, dające szansę na stworzenie i utrzymanie przewagi konkurencyjnej, w taki sposób aby dać pierwszeństwo mobilizacji lokalnych czynników rozwoju. Określono kierunki działań służące realizacji celów oraz wskazano najważniejsze obszary aktywności samorządów w latach 2021 – 2030.

Definiując cele i kierunki działań strategicznych korzystano z dotychczasowych doświadczeń związanych z planowaniem i wdrażaniem polityki rozwoju.

Koncentracja wsparcia

Ograniczono liczbę obszarów rozwojowych i celów do takich, które w procesie tworzenia strategii uznano za priorytetowe i mające decydujący wpływ na realizację wizji rozwoju obszaru gmin: Miasto Kraśnik, Gminę Kraśnik, Gminę Annapol, Gminę Dzierzkowice, Gminę Gościeradów, Gminę Trzydnik Duży, Gminę Urzędów, Gminę Wilkołaz, Gminę Zakrzówek tworzących obszar współpracy ponadlokalnej. W strategii nie dążono do tego, aby każdy obszar aktywności gmin uznać za strategiczny. Nie oznacza to rezygnacji z bieżących działań samorządów, uznano jedynie, że część z nich ma mniejszy wpływ na osiągnięcie celów strategicznych.

Jakkolwiek w ramach prac zidentyfikowano cele priorytetowe pojedynczych gmin. Zidentyfikowane obszary wsparcia oraz zadania i projekty są komplementarne do obszarów wsparcia strategii ponadlokalnej. Strategia ponadlokalna, w załącznikach gminnych, określa również indywidualne cele i kierunki rozwoju pojedynczych gmin.

Wymiar terytorialny

Zastosowano zasady wynikające z podejścia terytorialnego i zintegrowanego planowania – zidentyfikowano społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne powiązania funkcjonalne, które występują na obszarze gmin: Miasto Kraśnik, Gminę Kraśnik, Gminę Annopol, Gminę Dzierzkowice, Gminę Gościeradów, Gminę Trzydnik Duży, Gminę Urzędów, Gminę Wilkołaz, Gminę Zakrzówek tworzących obszar współpracy ponadlokalnej oraz dostosowano zakres przedsięwzięć rozwojowych do specyfiki obszaru, tak aby były odpowiedzią na istniejące problemy i wyzwania. Skupiono się na tych funkcjach, które najbardziej wzmocnią wspólny potencjał rozwojowy gmin.

Partycypacja społeczna

Eksperti zewnątrzni oraz przedstawiciele władz samorządowych realizowali proces opracowania strategii zgodnie z dobrymi praktykami partycypacji społecznej i partnerstwa. Położono nacisk na uspołecznienie kolejnych etapów prac na strategią, przy wykorzystaniu doświadczeń lokalnej społeczności, podmiotów publicznych i prywatnych. Zasadę partnerstwa i współpracy z interesariuszami zastosowano również w proponowanym systemie wdrażania Strategii.

System wdrażania

Opracowano przejrzysty system wdrażania Strategii w oparciu o zasadę partnerstwa i równości partnerów, wielopoziomowe zarządzanie oraz stałą współpracę interesariuszy, uwzględniając elastyczności przyjętych rozwiązań, tak by zwiększyć sprawność realizacji strategii i skuteczność wykorzystywania dostępnych funduszy.

Wybór kierunków działań i projektów

Określenie kierunków działań rozwojowych i wybór projektów, które zapewnią osiągnięcie celów strategii nastąpił we współpracy z interesariuszami w oparciu o proces partycypacji społecznej (warsztaty, ankiety, konsultacje społeczne). Skupiono się na przedsięwzięciach partnerskich i zintegrowanych, czyli takich, które rozwiązują wspólne problemy obszaru lub wzmacniają i rozwijają jego potencjały. Ideą takich przedsięwzięć jest połączenie sił samorządów zapewniające efekt synergii, w taki sposób aby rezultaty i oddziaływanie projektów partnerskich były większe i korzystniejsze niż jest to możliwe do osiągnięcia w projektach indywidualnych.

Perspektywa finansowa 2021 - 2027

Dostosowano rodzaj i zakres interwencji oraz system wdrażania strategii do wyzwań i uwarunkowań perspektywy finansowej UE 2021 – 2027 opierając się na zasadach obowiązujących w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych i operacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim

zintegrowanego podejścia terytorialnego i identyfikacji takich celów rozwojowych, które są możliwe do osiągnięcia w ramach partnerskiej współpracy interesariuszy.

Spójności z celami polityki regionalnej na poziomie województwa – Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego

Zachowano spójność z założeniami polityki regionalnej Państwa tak aby strategia była spójna z kierunkami i obszarami interwencji oraz celami określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, szczególnie w zakresie wymiaru terytorialnego i zintegrowanego podejścia w realizacji strategii ponadlokalnych.

3. Wnioski z diagnozy

Diagnoza prezentuje wyczerpujący obraz obszaru współpracy ponadlokalnej w ujęciu obiektywnym. Opiera się na faktach i niezbędnych komentarzach ustrukturalizowanych w osiem zasadniczych działów: Obszar współpracy ponadlokalnej, Społeczeństwo, Szkolnictwo i wychowanie, Infrastruktura, Aktywność gospodarcza, Kultura, wizerunek i czas wolny, Jakość życia, Finanse samorządu. Zakres czasowy analizy w przypadku większości zagadnień obejmuje lata 2015–2019. Jeżeli możliwe było zaprezentowanie nowszych informacji i danych, które wnoszą wartość dodaną do części analitycznej, to również je przedstawiono. Niekiedy dane statystyczne obejmowały starsze lata, co wynika z określonej cykliczności przeprowadzania przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie badań tematycznych, np. Powszechnego Spisu Rolnego.

Diagnoza przedstawia portret obszaru współpracy ponadlokalnej zarówno pod względem opisowym, jak i statystycznym. Na potrzeby przeprowadzonej analizy wykorzystano dane agregowane w wartościach bezwzględnych oraz w postaci wskaźników statystycznych, uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Źródłem informacji były przede wszystkim bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie. Do przygotowania części i posłużono się także danymi wewnętrznymi gromadzonymi przez poszczególne samorządy wchodzące w skład Obszaru współpracy ponadlokalnej i ich jednostki organizacyjne oraz danymi pochodzącymi od instytucji zewnętrznych. Całość diagnozy została podsumowana w ramach syntetycznego zestawienia najważniejszych konkluzji (wniosków). Na koniec części i zaprezentowano wyniki analizy SWOT na bazie której to, na dalszym etapie prac, wyznaczono kluczowe kierunki rozwojowe dla Obszaru współpracy ponadlokalnej i zakres niezbędnych do podjęcia działań interwencyjnych.

Wymiar terytorialny

Obszar współpracy ponadlokalnej, dla którego opracowano Strategię, obejmuje teren 9 jednostek samorządu terytorialnego z powiatu kraśnickiego., w jego skład wchodzi:

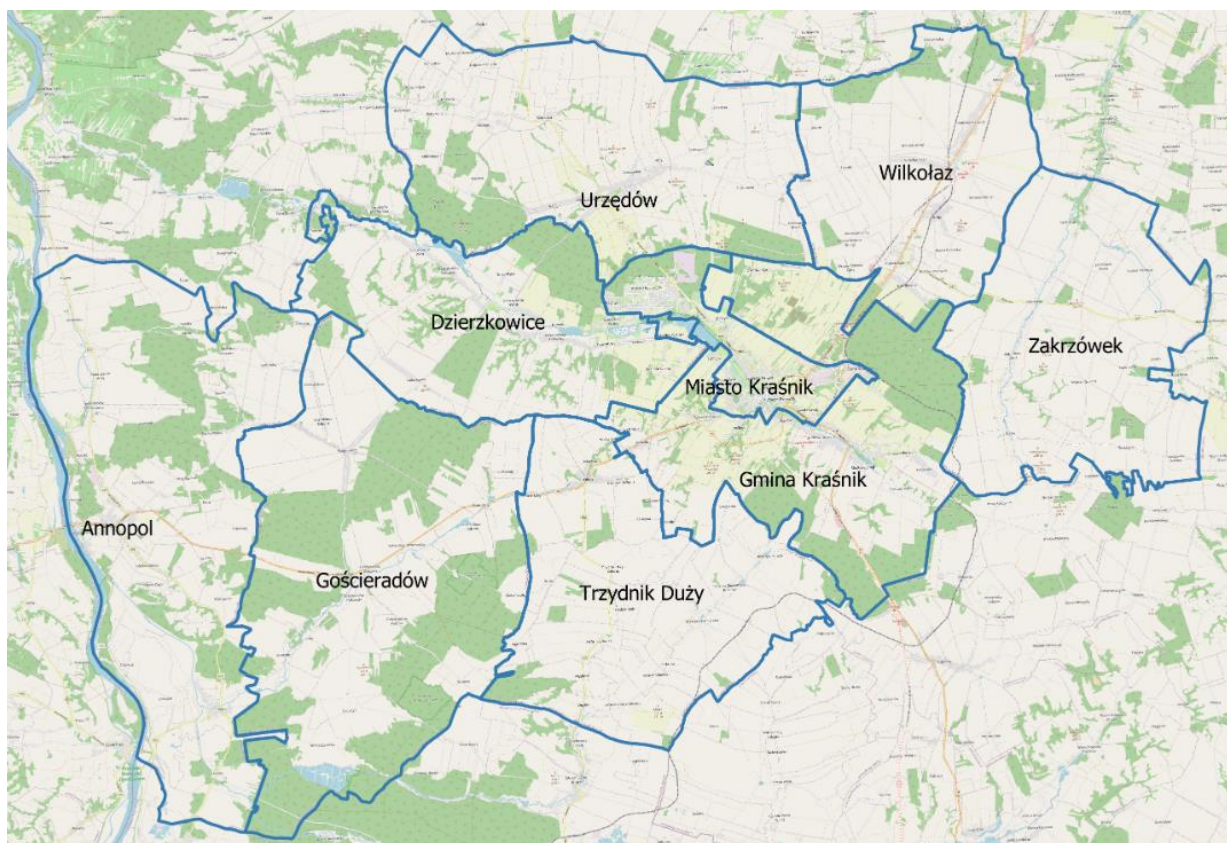
1. Miasto Kraśnik;
2. Gmina Annopol (wraz z 2 osiedlami i 24 sołectwami, do których należą: Annopol I, Annopol II, Janiszów, Zabelcze, Kosin, Borów, Świeciechów Duży, Bliskowice, Baraki, Natalin, Popów, Grabówka, Grabówka Ukazowa, Zastocze, Rachów Nowy, Rachów Stary, Anielin, Sucha Wólka, Opoka, Wymysłów, Jakubowice, Kopiec, Opoczka Mała, Świeciechów Poduchowny, Dąbrowa, Huta);
3. Gmina Dzierzkowice (wraz z 14 sołectwami, do których należą: Dębina, Dzierzkowice-Góry, Dzierzkowice-Podwody, Dzierzkowice-Rynek, Dzierzkowice-Wola, Dzierzkowice-Zastawie, Krzywie, Ludmiłówka, Sosnowa Wola, Terpentyna, Wyżnianka, Wyżnianka-Kolonia, Wyżnica, Wyżnica-Kolonia);
4. Gmina Gościeradów (wraz z 19 sołectwami, do których należą: Aleksandrów, Gościeradów Folwark, Gościeradów Kolonia, Gościeradów Plebański, Gościeradów Ukazowy, Księżomierz Dzierzkowska, Księżomierz Gościeradowska, Księżomierz Kolonia, Księżomierz Kościelna, Liśnik Duży, Liśnik Duży Kolonia, Łany, Marynopol, Mniszek, Salomin, Suchodoły, Szczecyn, Wólka Gościeradowska, Wólka Szczecka);
5. Gmina Kraśnik (wraz z 16 sołectwami, do których należą: Dąbrowa-Bór, Karpiówka, Kowalin, Lasy, Mikulin, Pasieka, Pasieka-Kolonia, Podlesie, Słodków Pierwszy, Słodków Drugi, Słodków Trzeci, Spławy Pierwsze, Spławy Drugie, Stróża, Stróża-Kolonia, Suchynia);

6. Gmina Trzydnik Duży (wraz z 20 sołectwami, do których należą: Agatówka, Budki, Dąbrowa, Dębowiec, Liśnik Mały, Łychów Gościeradowski, Łychów Szlachecki, Olbięcín, Owczarnia, Rzeczyca Księża, Rzeczyca Ziemiańska, Rzeczyca Ziemiańska-Kolonia, Trzydnik Duży, Trzydnik Duży-Kolonia, Trzydnik Mały, Węglin, Węglinek, Wola Trzydnicka, Wólka Olbięcka, Zielonka);
7. Gmina Urzędów (wraz z 22 sołectwami, do których należą: Bęczyn, Boby-Kolonia, Boby-Księża, Boby-Wieś, Góry, Józefin, Kozarów, Leszczyna, Majdan Bobowski, Majdan Moniacki, Mikołajówka, Mikuszewskie, Moniaki, Natalin, Popkowice, Popkowice Księża, Rankowskie, Skorczyce, Urzędów, Wierzbica, Zadworze, Zakościelne);
8. Gmina Wilkołaz (wraz z 13 sołectwami, do których należą: Wilkołaz Pierwszy, Wilkołaz Drugi, Wilkołaz Trzeci, Zdrapy, Wilkołaz Dolny, Wólka Rudnicka, Rudnik Szlachecki, Zalesie, Ewunin, Marianówka, Ostrów, Ostrów-Kolonia i Pułankowice);
9. Gmina Zakrzówek (wraz z 16 sołectwami, do których należą: Bystrzyca, Góry, Józefin, Lipno, Majdan-Grabina, Majorat, Rudki, Rudnik Drugi, Rudnik Pierwszy, Studzianki, Studzianki Kolonia, Sulów, Świerczyna, Zakrzówek Nowy, Zakrzówek Wieś, Zakrzówek).

Łączna powierzchnia administracyjna OF wynosi 931,99 km², co stanowi 3,7% powierzchni województwa lubelskiego

Mapa 1: Mapa obszaru współpracy ponadlokalnej

Źródło: opracowanie własne

Największą pod względem powierzchni jednostką samorządu terytorialnego wchodzącą w skład OF jest Gmina Gościeradów, która stanowi 17,1% całego obszaru funkcjonalnego. Dalej znajdują się: Gmina Annapol, Gmina Urzędów oraz Gmina Kraśnik. Najmniejszą powierzchnią ma Miasto Kraśnik (jego obszar stanowi 2,8% całego OF). Obszar MOF pokrywa 36,1% OF.

Rysunek 1: Herby i logotypy poszczególnych JST wchodzących w skład OF

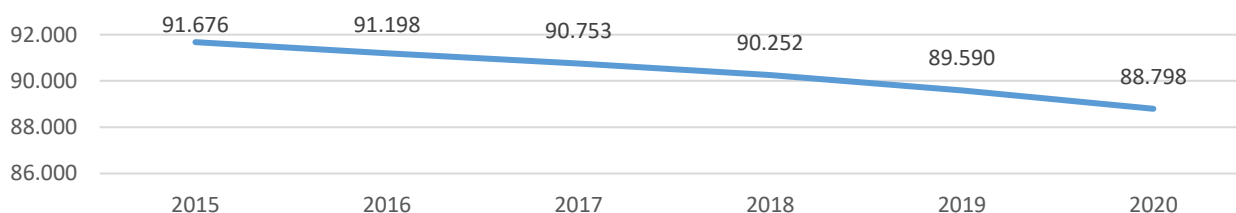

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych poszczególnych JST.

Obszar społeczeństwo – najważniejsze wnioski z diagnozy

Na koniec 2020 r. liczba ludności Obszaru Funkcjonalnego wyniosła 88 798 i była o 3,1 % niższa niż w 2015 r. Tabela 3 prezentuje dokładną liczbę ludności we wszystkich samorządach wchodzących w skład OF. Wśród nich, w analizowanym okresie, najliczniejszą populacją cechowało się Miasto Kraśnik, Gmina Annapol, Gmina Urzędów i Gmina Kraśnik. Najmniejszą liczbę mieszkańców posiadała Gmina Dzierzkowice. We wszystkich JST wchodzących w skład OF liczba ludności w analizowanym okresie zmniejszyła się – największy spadek dotyczył Gminy Annapol.

Wykres 1: Łączna liczba ludności w OF w latach 2015–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

Średni stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn na terenie OF w latach 2015–2020 nie zmienił się i w 2020 r. wynosił 103, co oznacza, że na 100 mężczyzn w przypadku 103 kobiet. Najwyższy współczynnik feminizacji występował w Mieście Kraśnik (113) oraz Gminie Kraśnik (105), najniższy zaś w Gminie Dzierzkowice i Trzydnik Duży – wynosił 99 kobiet na 100 mężczyzn.

Najwyższą gęstością zaludnienia na obszarze OF w całym analizowanym okresie cechowało się Miasto Kraśnik – wartości te znacząco odbiegały od pozostałych JST wchodzących w skład OF. W 2020 r. w mieście na 1 km² przypadało 1 300 osób (o 3,7% mniej niż w pierwszym roku analizy). Wśród pozostałych gmin najwyższa gęstość zaludnienia występowała w Gminie Urzędów i Gminie Kraśnik, zaś najniższa – w Gminie Annapol i Gminie Gościeradów. We wszystkich jednostkach samorządowych gęstość zaludnienia na przestrzeni analizowanych lat uległa zmniejszeniu.

W 2015 r. osoby w wieku do 44 lat stanowiły ponad 56% społeczeństwa całego OF, podczas gdy w ostatnim roku analizy odsetek ten zmniejszył się do 53%. Na poniższym wykresie przedstawiono strukturę ludności OF według grup wieku w poszczególnych latach – na przestrzeni pięciu analizowanych lat można zaobserwować zmniejszający się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym na rzecz ludności w wieku poprodukcyjnym. Najliczniejszą grupą wiekową w gminach należących do Obszaru Funkcjonalnego są ludzie w wieku powyżej 70 lat i stanowią oni od 12 do 14% całej populacji.

Wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym w całym Obszarze Funkcjonalnym systematycznie wzrastał, aby w 2020 r. osiągnąć poziom 22,8% całej ludności. Najwyższy odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w 2019 r. odnotowano w Mieście Kraśnik (27,2% mieszkańców), a najniższy w Gminie Kraśnik i Gminie Gościeradów (odpowiednio 18,9% oraz 21,8%). Analizując wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2015–2020, widać tendencję wzrostową w każdej z gmin OF. Największy wzrost, o ponad 24% zanotowało Miasto Kraśnik. W najmniejszym stopniu wartość wskaźnika wzrosła w Gminie Urzędów.

W całym analizowanym okresie we wszystkich jednostkach samorządowych wchodzących w skład OF dominowały ujemne wartości salda migracji. Największa różnica pomiędzy osobami wyjeżdżającymi a przyjeżdżającymi cechowała Miasto Kraśnik. Najmniejsze bezwzględne wartości salda migracji występowały w Gminie Gościeradów, Zakrzówek, Wilkołaz i Trzydnik Duży.

W latach 2015–2019 liczba pracujących ogółem na obszarze OF do 2018 r. wzrastała, po czym w 2019 r. zmniejszyła się i wyniosła odpowiednio 13 442. Analiza struktury pracujących według płci na terenie OF wskazuje na przewagę kobiet wśród osób zatrudnionych.

Pod kątem liczby pracujących osób na terenie OF zdecydowanie dominowało Miasto Kraśnik, w którym w 2019 r. liczba pracujących wyniosła 9 279 osób (niemal 70% wszystkich pracujących na terenie OF). Taka wartość jest wynikiem umiejscowienia w Mieście Kraśnik dużych zakładów przemysłowych, m.in. Fabryki Łożysek Tocznych – Kraśnik S.A.

W analizowanym okresie liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych na obszarze OF do 2019 r. zmniejszała się, po czym w 2019 r. wzrosła do poziomu 4 410 osób. Wśród osób bezrobotnych przeważali mężczyźni.

O aktywności społecznej mieszkańców świadczy m.in. uczestnictwo w wyborach. Średnia frekwencja dla całego Obszaru Funkcjonalnego w analizowanym okresie była zbliżona do wyników dla powiatu kraśnickiego i województwa lubelskiego. Najwyższa frekwencja wystąpiła przy wyborach prezydenckich w 2020 r., a najniższa – wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r.

O aktywności społecznej mieszkańców świadczy również liczba istniejących organizacji pozarządowych. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, na obszarze OF w 2020 r. działalność prowadziło 286 organizacji pozarządowych łącznie, w tym 260 stowarzyszeń i organizacji społecznych. Największa liczba organizacji pozarządowych zarejestrowana była na terenie Miasta Kraśnik, a najmniejsza – Gminy Wilkołaz. W większości JST wchodzących w skład OF liczba organizacji pozarządowych w analizowanym okresie wzrosła. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na terenie OF wzrastała i w 2020 r. wyniosła 3,2.

Miejscem kultywowania polskiej tradycji, pielęgnowania sztuki ludowej i jednocześnie doskonalenia umiejętności gospodarowania są koła gospodyń wiejskich. Na obszarze współpracy ponadlokalnej działa ponad 50 kół gospodyń wiejskich.²

---

² Źródło: <https://krkgw.arimr.gov.pl> [dostęp w dn. 01.07.2021 r.].

Szkolnictwo i wychowanie

W oparciu o analizę danych na przestrzeni lat 2015–2019 można zauważyć, że łączna liczba uczniów w przedszkolach i szkołach na obszarze OF systematycznie rośnie (poza 2016 r., w którym nastąpił nieznaczny spadek liczby uczniów). W ostatnim roku analiza ilość uczniów wynosiła 4 126 osób (+ 21,5% w stosunku do 2015 r.) Jest to pozytywne zjawisko, w odniesieniu do ogólnopolskiego niżu demograficznego.

Liczba uczniów w poszczególnych jednostkach samorządu na terenie OF w latach 2015–2019 została przedstawiona na poniższych wykresach i w poniższych tabelach. W zestawieniu uwzględniono ogólną liczbę uczniów w przedszkolach oraz szkołach podstawowych prowadzonych przez jednostki samorządu gminnego oraz samorządu powiatowego.

W analizowanym okresie liczba uczniów w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych i punktach przedszkolnych w JST na terenie OF wzrosła o 15%. W 2019 r. W przedszkolach z OF uczyło się 2 634 dzieci. Najwięcej dzieci na terenie OF uczyło się w Mieście Kraśnik (w 2019 r. było ich 1 099, co stanowiło niemal 42% wszystkich dzieci z terenu OF). Liczba uczniów w przedszkolach w analizowanym okresie zmniejszyła się jedynie w Gminie Urzędów i Gminie Gościeradów. W największym stopniu liczba dzieci zwiększyła się w Gminie Wilkołaz – w 2019 r. było ich o niemal 41% więcej niż w 2015 r.

Infrastruktura

Dostępność komunikacyjna i transportowa jest jednym z kluczowych elementów wpływających na rozwój danego obszaru, stanowiącym o jego potencjale ekonomicznym.

Podstawowy układ komunikacji OF tworzą:

- 1) dwie drogi krajowe: DK 19 i DK 74 o łącznej długości 65,379 km;
- 2) drogi wojewódzkie o łącznej długości 77,432 km, w tym: DW 824, DW 854, DW 755, DW 855, DW 842, DW 833, DW 759;
- 3) oraz drogi powiatowe i gminne.

Przez teren OF przebiega linia kolejowa nr 68 łącząca stację Lublin ze stacją Przeworsk. W granicach powiatu kraśnickiego jest to linia jednotorowa, niezelektryfikowana. Stacje i przystanki położone wzdłuż linii 68 i znajdujące się na obszarze powiatu to: Leśniczówka, Wilkołaz Wieś, Wilkołaz, Pułankowice, Kraśnik, Sulów, Szastarka, Polichna Kraśnicka, Rzeczyca Kolonia, Rzeczyca, Potok Kraśnicki. Zarządcą linii jest PKP PLK SA.

Od 2015 r. liczba mieszkań na terenie obszaru współpracy ponadlokalnej systematycznie wzrastała. W 2019 r. na obszarze znajdowało się 30 436 mieszkań (o 1,6% więcej niż w 2015 r.). Najwięcej mieszkań znajduje się na terenie Miasta Kraśnik, a następnie Gminy Anopol. Najmniej z kolei – na terenie Gminy Wilkołaz oraz Gminy Dzierzkowice. Na terenie obszaru w analizowanym okresie poprawie uległy wartości wszystkich wskaźników mieszkaniowych: wzrosła przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę oraz liczba mieszkań w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.

Od 2015 r. średnia długość sieci rozdzielczej (w tym wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej) w przeliczeniu na 100 km² na terenie obszaru współpracy ponadlokalnej wzrastała – w 2019 r. sieć wodociągowa na terenie miała 1 036,8 km, sieć kanalizacyjna – 450,3 km, a sieć gazowa 972,1 km. Sieć gazowa występuje we wszystkich JST za wyjątkiem Gminy Zakrzówek. Podsumowując, na terenie OF do sieci wodociągowej w ostatnim roku analizy dostęp miało 81,5% ogólnej liczby ludności, do sieci kanalizacyjnej – średnio 29,9%, a do sieci gazowej – 42%. Jeśli chodzi o oczyszczanie ścieków, to na terenie OF funkcjonują oczyszczalnie ścieków w: Mieście Kraśnik, Gminie Gościeradów (dwie oczyszczalnie), Gminie Annopol, Gminie Urzędów, Gminie Wilkołaz, Gminie Zakrzówek oraz Gminie Dzierzkowice

Aktywność gospodarcza

Na terenie OF obszary wykorzystywane rolniczo stanowią niemal 74% powierzchni ogółem. W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych, gospodarstwa o powierzchni od 1 do 10 ha stanowiły łącznie 60% powierzchni wszystkich gospodarstw. Dużym odsetkiem cechowały się również gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha – według stanu na 2010 r. stanowiły 22% powierzchni wszystkich gospodarstw. Największą łączną powierzchnią gospodarstw rolnych spośród wszystkich JST należących do OF cechowała się Gmina Urzędów – powierzchnia gospodarstw w gminie stanowiła 14% wszystkich gospodarstw z terenu OF.

W latach 2015–2020 liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na terenie OF wzrosła z poziomu 5 869 do 6 573, wykazując tym samym tempo wzrostu na poziomie 12%. Biorąc pod uwagę strukturę własności zdecydowanie dominowały przedsiębiorstwa z sektora prywatnego – w 2020 r. stanowiły 96% ogółu przedsiębiorstw.

Analiza struktury sektora przedsiębiorstw pod względem klas wielkości pokazuje, że dominującą grupą przedsiębiorstw w latach 2015–2020 zarówno na terenie OF były mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników, które w 2020 r. stanowiły odpowiednio 96,3% oraz 96,2% wszystkich przedsiębiorstw. Należy przy tym zauważyć, że ich liczba z roku na rok wzrastała. Drugą grupą pod względem liczebności w strukturze przedsiębiorstw wg klas wielkości były przedsiębiorstwa małe. W całym Obszarze znajduje się tylko jeden podmiot zatrudniający powyżej 1 000 pracowników.

Struktura branż gospodarki na terenie OF i MOF wykazuje dominację firm prowadzących działalność inną niż rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo. Spośród 6 573 przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie OF w 2020 r. tylko 138 firm zajmowało się rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem bądź rybactwem, a ich liczba w porównaniu z 2015 r. zmniejszyła się o 10. Analizując podmioty gospodarcze wg sekcji PKD można stwierdzić, że w całym analizowanym okresie, we wszystkich gminach wchodzących w skład OF główną sekcją jest sekcja G: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle. Stanowi ona 23% wszystkich podmiotów gospodarczych. Drugą w kolejności jest sekcja F, tj. budownictwo, które stanowi 18% wszystkich przedsiębiorstw. Najmniej przedsiębiorstw przypisanych jest do sekcji B: górnictwo i wydobywanie.

Czynnikami sprzyjającymi rozwojowi przedsiębiorczości i inwestycji są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i wyznaczone w nich tereny pod przemysł i usługi. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego ustalone zostały w następujących JST wchodzących w skład OF:

- 1) Miasto Kraśnik – wszystkie tereny pozostające w granicach administracyjnych miasta objęte są miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego;
- 2) Gmina Annopol – czternaście obowiązujących planów, obejmujących całość terenów zurbanizowanych (zabudowane) we wszystkich miejscowościach Gminy Annopol, tereny przeznaczone pod przemysł w Annopolu, tereny pod elektrownie wiatrowe w Dąbrowie, Suche Wólce, tereny pod linię

energetyczną WN 110kV relacji GPZ Annopol – GPZ Budzyń, tereny przeznaczone wyłącznie pod zalesienia;

- 3) Gmina Dzierzkowice – jej obszar w całości został pokryty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego;
- 4) Gmina Gościeradów – 8 miejscowych planów, które obejmują około 10% powierzchni całej gminy;
- 5) Gmina Kraśnik – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmuje całość terenów pozostających w granicach administracyjnych gminy;
- 6) Gmina Trzydnik Duży – nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;
- 7) Gmina Urzędów – 18 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obejmujących 100% powierzchni gminy;
- 8) Gmina Wilkołaz – 100% powierzchni gminy objętych jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- 9) Gmina Zakrzówek – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmuje cały obszar pozostający w granicach administracyjnych gminy.

Kultura, wizerunek i czas wolny

Ważnym elementem krajobrazu, kształtującym jego atrakcyjność turystyczną, są obiekty zabytkowe. Pełne wykorzystanie zasobów kulturowych danego obszaru stanowi podstawową przesłankę rozwoju lokalnego. W ramach dziedzictwa kulturowego wymienić można dwie główne, wzajemnie powiązane grupy: dorobek kultury materialnej oraz dorobek w ramach kultury duchowej. Na terenie wszystkich gmin zlokalizowane są obiekty zabytkowe, najczęściej są to kościoły, kapliczki, cmentarze, dawne młyny. Na terenie obszaru zlokalizowane są także dawne dworki i budynki pałacowe są to: Zespół dworsko-parkowy w Annopolu, Dwór w Bliskowicach, zespół pałacowy Prażmowskich i Suchodolskich w Gościeradowie, XVII-wieczny Zespół Dworsko-Pałacowy w Olbięcinie (gm. Trzydnik Duży), dawny młyn królewski w Urzędowie z XVII w. dom Aleksandra Golińskiego z 1915 r., gdzie w czasie walk Legionów stacjonował Józef Piłsudski. Wśród zabytków wyróżnia się także budynek stacji kolejowej z 1926 r. w Zdrapach.

Rola kultury w tworzeniu tożsamości regionu jest niepowtarzalna. Stanowi ona dorobek przeszłych pokoleń, uzupełniony współczesną twórczą działalnością. Życie kulturalne na terenie OF tworzą centra, ośrodki i domy kultury, biblioteki oraz muzea: Muzeum Regionalne w Kraśniku i Muzeum 24 Pułków Ułanów im. Hetmana Wielkiego Koronnego Stefana Żółkiewskiego.

Miasto Kraśnik dysponuje szeregiem obiektów, które są wykorzystywane do uprawiania sportów. Głównym ośrodkiem jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, w skład którego wchodzi: pływalnia odkryta o wymiarach olimpijskich, pływalnia kryta, stadion piłki nożnej z bieżnią, skocznia w dal i rzutnią do pchnięcia kulą, trzy boiska treningowe, korty tenisowe boiska rekreacyjne przy ul. Chopina i skatepark. Ponadto, na terenie miasta istnieje szereg obiektów sportowych ulokowanych przy Zespole Placówek Oświatowych nr 1, Zespole Placówek Oświatowych nr 2, Szkole Podstawowej nr 3, Szkole Podstawowej nr 4, Szkole Podstawowej nr 5, Szkole Podstawowej nr 6 oraz Centrum Kultury i Promocji w Kraśniku.

Dodatkowo, na terenie każdej z gmin istnieje dosyć dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjno-sportowa. Brakuje jednak jednolitej koncepcji powiązań rowerowych – bezpiecznych szlaków rowerowych i ścieżek.

Jakość życia

Obszar powiatu charakteryzuje się dużym nasłonecznieniem i wysokimi średnimi temperaturami rocznymi (powyżej 7,6oC). Najcieplejszym miesiącem jest lipiec (od 18,6oC do 19,2oC). Zimy w porównaniu z Wyżyną Lubelską są ciepłe. Średnie zimowe temperatury nie spadają poniżej -2,2oC, a średnie temperatury stycznia dochodzą do -3oC. Średnie roczne zachmurzenie wynosi 62–64%, a wilgotność 64–68%. Roczna suma opadów wynosi 500–600 mm.

Warunki bioklimatyczne są sprzyjające dla człowieka, zwłaszcza w obszarach zwartych kompleksów leśnych na południu oraz w okolicach Natalina. Klimat sprzyja również rolnictwu ze względu na długi okres wegetacyjny 211–215 dni w roku, należący do najdłuższych na Wyżynie Lubelskiej.

Lasy zajmują 22% powierzchni całego OF. Największą powierzchnię zajmują w Gminie Gościeradów (42,6%), najmniejszą w gminie Trzydnik Duży (7,3%). Dominującymi siedliskami leśnymi (ok. 66%) są lasy mieszane, występujące najczęściej na glebach żyznych. Piaszczyste tereny zachodnie i południowo-zachodnie porastają w większości lasy iglaste, głównie sosnowe. Na szczególną uwagę w składzie gatunków lasów zasługują jodła i buk rosnące tutaj poza granicą ich naturalnego zasięgu. Lasy jodłowe występują w okolicach Polichny, Marynopola i Natalina, a lasy bukowe głównie w okolicach Polichny i Szczecyna. W okolicy Kraśnika zaobserwowano występowanie 42 rzadkich roślin naczyniowych na 94 stanowiskach oraz 67 innych gatunków roślin wyższych, uchodzących za interesujące w skali regionalnej i krajowej.

Potwierdzeniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych jest utworzenie Kraśnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu o powierzchni 293 km² na terenie 5 gmin. Na terenie Gminy Urzędów znajduje się rezerwat leśny „Natalin” o powierzchni 2,45 ha, obejmujący ochroną drzewostan jodłowy. Znacznie większy rezerwat jodły o powierzchni 157 ha „Marynopol” istnieje na terenie Gminy Gościeradów. Drugi rezerwat krajobrazowo-leśny na terenie tej samej gminy o powierzchni 200 ha „Szczeckie Doły” charakteryzuje się poza urozmaiconą rzeźbą (liczne rozbudowane wąwozy lessowe) występowaniem zwartego drzewostanu bukowego oraz roślinnością charakterystyczną dla buczyn górskich oraz lasu grabowo-bukowego porastającego wąwozy. W fazie projektowania znajduje się również rezerwat na terenie Gminy Dzierzkowice „Grabowy Las”. W dolinie Wyżnicy w okolicach Kraśnika wydzielono kilka użytków ekologicznych obejmujących swym zasięgiem stawy, łąki, torfowiska, tereny podmokłe i zabagnione bogate we florę i faunę.

Teren powiatu kraśnickiego to obszar o bardzo rzadkiej sieci wód powierzchniowych, charakteryzujący się rozległymi pustkami wodnymi, zwłaszcza na południe od Kraśnika i Olbięcina. Występują tu podziemne wody szczelinowo-warstwowe zalegające na znacznych głębokościach. Głównym zbiornikiem tych wód są spękane skały kredowe. Głównymi rzekami są Wisła, Sanna w dolnym biegu i Bystrzyca w górnym biegu. Centralnym ciekim wodnym Wzniesień Urzędowskich jest Wyżnica, tworząca z dopływami Urzędówką i Potokiem Podlipie system rzeczny drugiego rzędu.

Każda z JST wchodzących w skład OF charakteryzuje się ciekawymi walorami przyrodniczymi.

- ✓ Gmina Annopol: Małopolski Przełom Wisły. Najciekawszym bogactwem naturalnym gminy są rzeki. Pod miastem Wisła tworzy przełom. Z wyniosłej skarpy annopolskiej rozciąga się piękna panorama królowej polskich rzek. Wisła w okolicach Annopola zachowała cechy rzeki dzikiej, ze zmieniającym się z roku na rok przebiegiem koryta oraz pojawiającymi się i znikającymi łąkami piaszczystymi i wyspami. Głównym dopływem Wisły jest rzeka Sanna z jej prawobrzeżnymi dopływami Tuczyńcem i Karasiówką. W dolinie Wisły występują starorzecza i drobne, porośnięte roślinnością wodną zbiorniki o charakterze naturalnym. Na terenie gminy występuje specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 „Przełom Wisły w Małopolsce”;

- ✓ Gmina Dzierzkowice: Teren gminy jest malowniczą doliną rzeki Wyżnicy. Rzeźba terenu w obrębie doliny rzeki, łąki, stawy oraz zadrzewienia sprawiają, że krajobraz jest niezwykle malowniczy;
- ✓ Gmina Gościeradów: Źródłisko w Łanach koło Gościeradowa, gdzie temperatura gejzerowo wytryskującej wody przez cały rok wynosi 10,3 stopni Celsjusza oraz rezerwat bukowy „Szczeckie Doły”;
- ✓ Gmina Kraśnik: Malowniczo położony kompleks stawów w Stróży Kolonii oraz rezerwat „Mosty” na trasie Kraśnik-Janów Lubelski w okolicach Polichny Podlesie, a także trzy pomniki przyrody (2 lipy drobnolistne oraz 1 kasztanowiec w Stróży-Kolonii);
- ✓ Gmina Urzędów: Rezerwat jodłowy w Natalinie, pomnik przyrody, 200-letni dąb „Marcin” w Bęczynie;
- ✓ Gmina Zakrzówek: Pomniki przyrody, tj. 3 dęby szypułkowe w Zakrzówku, źródła rzeki Bystrzycy w Sulowie i Zakrzówku.

Istniejące walory przyrodnicze stały się przedmiotem wytyczenia ścieżki przyrodniczej „Mosty” wiodącej przez niezwykle ciekawy zakątek leśny Nadleśnictwa Kraśnik. Z kolei z myślą o organizacji zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, a także organizacji wystaw i wernisaży fotograficznych oraz warsztatów i konferencji przyrodniczych utworzony został Obiekt Edukacyjny „Uroczysko”. Znajdujący się w leśnictwie Zwierzyniec w Gminie Dzierzkowice budynek gospodarczy został przebudowany na nowoczesny obiekt edukacyjny.

Pomoc społeczna i aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem

W analizowanym okresie liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców zarówno na terenie obszaru współpracy ponadlokalnej zmniejszyła się. W 2020 r. wyniosła odpowiednio 736 oraz 582 wobec 993 i 717 w 2015 r.

Wartość wskaźnika w przypadku poszczególnych JST wchodzących w skład OF wykazała podobny trend – we wszystkich jednostkach samorządowych w 2020 r. była niższa niż w 2015 r. Najwyższe wartości wskaźnik osiągał w Gminie Gościeradów, Gminie Annapol i Gminie Urzędów. Najniższe zaś – w Mieście Kraśnik.

W 2019 r. na terenie OF ze środowiskowej pomocy społecznej skorzystało 2 639 gospodarstw domowych. Gospodarstwa domowe z terenu MOF stanowiły 52,7% wszystkich gospodarstw będących beneficjentami pomocy. W obu przypadkach liczba gospodarstw domowych na przestrzeni analizowanego okresu zmniejszyła się. Najwięcej gospodarstw domowych skorzystało ze środowiskowej pomocy społecznej w Mieście Kraśnik, Gminie Gościeradów oraz Gminie Annapol.

4. Analiza SWOT

Jednym z narzędzi stosowanych do przeprowadzenia analizy strategicznej jest analiza SWOT – zestawienie silnych i słabych stron (odpowiednio: strengths oraz weaknesses) oraz określenie szans i zagrożeń rozwojowych (opportunities oraz threats). Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale obszaru współpracy ponadlokalnej, jak również dostrzeganych barierach, zwracając jednocześnie uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse oraz zagrożenia mające wpływ na jego działalność oraz rozwój.

Silne strony	Słabości
<ul style="list-style-type: none"> • dobra dostępność komunikacyjna • wolne tereny inwestycyjne • walory korzystne dla rozwoju OZE • rosnąca aktywność społeczna • wysoki poziom edukacji – rozwój pozaszkolnych form rozwoju kluczowych kompetencji i umiejętności • rozwijające się rolnictwo i popyt na zdrową żywność • dostępność obiektów sportowo-rekreacyjnych • aktywne organizacje pozarządowe • bogata oferta turystyczna, w tym dziedzictwo kulturowe i zabytki oraz walory przyrodnicze • dobra sytuacja finansowa gmin • przyjazny klimat dobrosąsiedzki • deklaracje współpracy wieloplaszczynowej 	<ul style="list-style-type: none"> • niewykorzystany potencjał turystyczny • problemy społeczne • brak dostępnych mieszkań komunalnych • niska jakość i niezagospodarowanie przestrzeni publicznej integrującej mieszkańców • niedostatek uzbrojonych terenów inwestycyjnych • brak doświadczeń we współpracy pomiędzy instytucjami • niewykorzystany potencjał OZE • rolnictwo nie przynoszące zysków • zaniedbane zabytki • zbyt mało przedszkoli i żłobków • niska dostępność komunikacyjna dla rowerzystów • niewypromowana oferta turystyczna • niska aktywność społeczna • niski poziom ogólnej edukacji powszechnej • wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym – społeczeństwo starzeje się • niedostateczny dostęp do usług wspierających seniorów, osoby niepełnosprawne, osoby zagrożone wykluczeniem • w strukturze przedsiębiorstw dominują samozatrudnieni (niska konkurencyjność na rynku regionalnym poza wyjątkami dużych przedsiębiorstw z tradycjami)
Szanse rozwojowe	Zagrożenia i ryzyka
<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie przedsiębiorczości wszystkich dziedzin w celu utworzenia nowych miejsc pracy – uzbrajanie terenów inwestycyjnych, rozwój SSE, wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych pod inwestycje przyjazne środowisku, 	<ul style="list-style-type: none"> • Przewaga konkurencji nad współpracą władz gmin wchodzących w skład porozumienia ponadlokalnego • Nierównomierne wsparcie wszystkich grup społecznych – zachwianie wsparcia pomiędzy młodzieżą a seniorami • Pogłębiające się ubóstwo osób wykluczonych • Niewykorzystanie potencjałów rozwojowych –

- Rozwój przedsiębiorczości związanej z turystyką i obsługą ruchu turystycznego
- Wykorzystanie potencjału młodzieży i pasjonatów automatyki i robotyki – stworzenie w Kraśniku centrum automatyki i robotyki dla najzdolniejszych uczniów i pasjonatów tematu - w tym system praktyk, staży uczniowskich
- Aktywizacja ruchowa, społeczna, kulturalna osób zagrożonych wykluczeniem, w tym seniorów i osoby niepełnosprawne - tworzenie warunków rozwoju systemu samopomocy i wsparcia
- Zacieśnienie współpracy gmin z trzecim sektorem, rozwój systemu dotacji na zadania gminne realizowane przez organizacje pozarządowe na rzecz lokalnego rozwoju i społeczeństwa obywatelskiego
- Sieciowanie przedsiębiorstw w klastry i siatki powiązań (powiązanie dostawców, odbiorców, przetwórców)
- Dalsze inwestycje w OZE, selektywną zbiórkę odpadów, recykling oraz przeciwdziałanie niskiej emisji
  - **Wykorzystanie szans dotacji z instrumentów terytorialnych 5 Celu Polityki Funduszy Unijnych na współpracę ponadlokalną**

zasobów przyrodniczych, społecznych, kulturowych

- Brak specjalizacji rozwojowej obniży konkurencyjność obszaru jako miejsca do życia, pracy, odpoczynku, co wpłynie na stagnację rozwoju oraz spadek dochodów własnych samorządów oraz wzrost kosztów na pomoc społeczną
- Deficyty kadr związane z niedostosowaniem kierunków kształcenia do potrzeb lokalnych
- Dalsza niekontrolowana degradacja środowiska naturalnego

5. Wizja, cel strategiczny i cele operacyjne

Wizja, cel strategiczny oraz cele operacyjne są wynikiem prac diagnostycznych, warsztatów partycypacyjnych i konsultacyjnych przeprowadzonych we wszystkich gminach leżących na terenie obszaru współpracy ponadlokalnej, w których brali udział przedstawiciele różnych sektorów oraz osoby zaangażowane i zainteresowane działaniami rozwojowymi, a także wizji rozwoju wypracowanej wspólnie z władzami poszczególnych jednostek.

Na podstawie analizy danych statystycznych oraz danych otrzymanych od pięciu urzędów gmin eksperci opracowali diagnozę stanu obecnego. Wnioski z analizy posłużyły do identyfikacji mocnych i słabych stron oraz czynników sukcesu i ewentualnej porażki realizacji strategii. Zidentyfikowane problemy, szanse i zagrożenia po uwzględnieniu potencjału obszaru doprowadziły ekspertów do sformułowania wizji.

Mając na uwadze dobór wizji odpowiadającej diagnozie oraz przyszłe działania marketingowe wyróżniające współpracę ponadlokalną na tle innych takich inicjatyw w województwie, zaproponowano hasło marketingowe: „Razem dla rozwoju” oraz następującą wizję rozwoju obszaru ponadlokalnego: ***W 2030 roku, obszar współpracy ponadlokalnej miasta Kraśnik, miasta Urzędów oraz gmin Annopol, Dzierzkowice, Gościeradów, Kraśnik, Trzydnik Duży, Wilkołaz, Urzędów i Zakrzówek charakteryzował się będzie wysoką efektywnością współpracy gmin, gminy zapewnią dostęp do infrastruktury gminnej wszystkim mieszkańcom obszaru, mieszkańcy dzięki poprawie mobilności i inwestycjom w infrastrukturę społeczną uzupełnioną o aktywności prospołeczne będą mogli korzystać z usług we wszystkich gminach, bez względu na miejsce zamieszkania. Ponadto obszar rozwinie się gospodarczo, przy zachowaniu walorów przyrodniczych.***

W odpowiedzi na sformułowaną wizję, zaproponowano 3 cele rozwojowe oraz realizujące te cele kierunki działań:

Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań

- ✓ Rewaloryzacja – zagospodarowanie przestrzeni na cele rekreacyjno-turystyczne, w tym zagospodarowanie terenów rekreacyjnych (zbiorników wodnych z otoczeniem, ścieżek przyrodniczych, tras pieszo-rowerowych, pól golfowych, parków linowych, pól golfowych, terenów tras dla quadów itp.),
- ✓ Wzbogacenie oferty turystycznej poprzez wyeksponowanie w ofercie walorów przyrodniczych, kulturowych (zabytki oraz wydarzenia kulturalne) oraz rekreacyjnych wraz z towarzyszącymi inwestycjami w tym zakresie [np. renowacja zabytków, tworzenie ścieżek dydaktycznych na obszarach chronionych, rozbudowa infrastruktury kultury, itp.],
- ✓ Wyznaczenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod przemysły strategiczne, w tym okołoturystyczny i usług sportowo-rekreacyjnych
- ✓ Współpraca z jednostkami badawczo-rozwojowymi – utworzenie instytucji otoczenia biznesu,
- ✓ Stworzenie warunków opieki nad dziećmi osób powracających na rynek pracy (punkty przedszkolne, kluby dziecięce, przedszkola)
- ✓ Realizacja dodatkowych zajęć edukacyjnych, system praktyk w przedsiębiorstwach strategicznych sektorów
- ✓ Pozyskiwanie dotacji na rozwój działalności gospodarczej w strategicznych sektorach,
- ✓ Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym specjalizacja upraw ekologicznych, ziół, warzyw i owoców,

Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych

- ✓ Realizacja programów profilaktycznych w Zakładach Opieki Zdrowotnej (ZOZ), modernizacja budynków zakładów opieki zdrowotnej, tworzenie nowych zakładów opiekuńczo-leczniczych dla osób starszych i niepełnosprawnych
- ✓ Tworzenie systemów wsparcia i samopomocy,
- ✓ Współpraca z instytucjami rynku pracy oraz przedsiębiorstwami mająca na celu aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem,
- ✓ Współpraca międzysektorowa mająca na celu wzrost standardu świadczenia usług społecznych,
- ✓ Tworzenie rodzinnych domów opieki dla dzieci (piecza zastępcza, kluby dziecięce), seniorów i osób niepełnosprawnych [w tym spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej],
- ✓ Tworzenie infrastruktury wsparcia zdrowotnego - poradni psychologicznych, uzdrowisk, stref fitness i SPA,
- ✓ Realizacja działań aktywizujących grupy defaworyzowane.

Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)

- ✓ Dalsza rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja stacji uzdatniania wody i istniejących sieci, modernizacja systemu gospodarki odpadami
- ✓ Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni na cele turystyki, rekreacji i wypoczynku oraz rozwoju przedsiębiorczości usługowej,
- ✓ Modernizacja źródeł ciepła na mniej emisyjne, termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej, inwestycje w odnawialne źródła energii,
- ✓ Tworzenie oczek wodnych i ogrodów deszczowych na terenach przy budynkach użyteczności publicznych, pogłębienie rowów przydrożnych i przepustów, zakup urządzeń ratowniczych i prewencyjnych,
- ✓ Edukacja ekologiczna,
- ✓ Inwestycje w alternatywne źródła energii (panele fotowoltaiczne i pompy ciepła) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- ✓ Inwestycje w farmy fotowoltaiczne,
- ✓ Termomodernizacje budynków,
- ✓ Recycling i segregacja odpadów.

6. Działania podejmowane dla osiągnięcia celów strategicznych oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Tabela 1 Kluczowe przedsięwzięcia obszaru współpracy ponadlokalnej

¶Projekty	¶Wskaźniki
Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań	
<p>Tworzenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych Kraśnik - 26 mln zł (Park Przemysłowy, Centrum Nauki i Robotyki, udział w targach)¶ Gościeradów – 1,1 mln zł¶ Trzydnik Duży – 6,5 mln zł¶ Kraśnik gm. - 3 mln zł¶ Zakrzówek 2 mln zł¶ Annopol 2 mln zł¶ Wilkołaz 10 mln zł¶ Urzędów 6,5 mln zł</p>	<ul style="list-style-type: none"> - powierzchnia nowych terenów inwestycyjnych, - powierzchnia nowych uzbrojonych terenów inwestycyjnych - liczba nowych instytucji otoczenia biznesu, w tym powołanych przez jednostki samorządu terytorialnego
<p>Rozwój turystyki, sportu i rekreacji Kraśnik – 2,5 mln zł, w tym zagospodarowanie terenów przy zalewie (2 mln zł), ścieżki dydaktyczne 0,5 mln zł, Punkt informacji turystycznej przy punkcie przesiadkowym (rondo)¶ Gościeradów – 5 mln zł, w tym: 1,5 mln tereny rekreacji, ścieżki dydaktyczne, wioska tematyczna 3 mln zł, wieże widokowe 0,5 mln zł Trzydnik Duży - 16 mln zł¶ Kraśnik gm. – 6,5 mln zł¶ Zakrzówek – 2,2 mln¶ Annopol - 4 mln zł¶ Urzędów – 3,5 mln zł</p>	<ul style="list-style-type: none"> - powierzchnia zmodernizowanych terenów rekreacyjnych, turystycznych i obiektów sportowych, - długość wytyczonych tras rowerowych, biegowych, ścieżek dydaktycznych, - liczba nowych obiektów wykorzystywanych na cele rekreacyjne, turystyki i sportu
<p>Rozbudowa sieci powiązań rowerowych (szlaki i ścieżki rowerowe)¶ Kraśnik ścieżki rowerowe 2 mln zł¶ Gościeradów 1 mln zł¶ Trzydnik Duży 2,3 mln zł¶ Dzierzkowice – 3 mln zł¶ Kraśnik gm. – 1,5 mln¶ Zakrzówek – 2 mln¶ Annopol - 1 mln zł¶ Urzędów – 4 mln zł</p>	<ul style="list-style-type: none"> - długość nowych ścieżek rowerowych i tras rowerowych - długość zmodernizowanych ścieżek i tras rowerowych
<p>Rozwój e-usług¶ Gościeradów (PLIP, e-oświata) - 0,5 mln zł Trzydnik Duży - 0,8 mln zł – PLIP, geoportal, wymiana komputerów) ¶ Dzierzkowice (komputery, oprogramowanie), geoportal - 1 mln zł¶ Kraśnik (gm) - 0,1 mln¶ Zakrzówek - 0,11 mln zł Annopol - 0,21 mln zł¶ Urzędów - 0,8 mln zł</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba nowych systemów teleinformatycznych w gminach - liczba nowych usług świadczonych on-line przez gminy partnerstwa ponadlokalnego - liczba nowych użytkowników e-usług
<p>Bezpieczeństwo przestrzeni publicznych i rewitalizacja obszarów problemowych¶ Kraśnik – 7 mln zł, w tym montaż sygnalizatorów akustycznych, obniżenie krawężników, montaż oznaczeń poziomych dla osób niewidzących¶ Gościeradów – 7 mln zł, w tym: bezpieczeństwo 4 mln zł, drogi 3 mln zł¶ Trzydnik Duży –147,5 mln zł, w tym rewitalizacja 3 mln, bezpieczeństwo 11,5 mln zł, drogi 130 mln¶ Dzierzkowice – 15 mln zł, w tym rewitalizacja 2 mln,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba zrewitalizowanych obiektów, - kubatura obiektów zrewitalizowanych, - powierzchnia terenów zrewitalizowanych, - długość tras komunikacyjnych o podniesionym standardzie bezpieczeństwa (oświetlenie, poprawa stanu nawierzchni dróg, obniżenie krawężników itp.).

<p>bezpieczeństwo 3 mln, drogi 10 mln¶ Kraśnik gm. – 10,2 mln zł, w tym: rewitalizacja 2 mln, bezpieczeństwo 4,2 mln, utworzenie zakładu budżetowego w zakresie w zakresie dostawy wody i odprowadzania ścieków, utrzymania dróg i chodników w tym zakup maszyn specjalistycznych do koszenia, odśnieżania itp. 4 mln zł¶ Zakrzówek – 8 mln zł, w tym bezpieczeństwo 5,5 mln zł, rewitalizacja 1 mln zł¶ Wilkołaz 1,5 mln zł rewitalizacja¶ Annopol – 19,5 mln zł, w tym: rewitalizacja 4,5 mln, bezpieczeństwo 5 mln zł, drogi – ponad 10 mln zł</p>	<p>- liczba przejść dla pieszych, na których podniesiono standardy bezpieczeństwa</p>
Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych	
<p>Inwestycje w infrastrukturę społeczną Kraśnik – 107 mln zł, w tym: Centrum Usług Społecznych na bazie obecnego MOPS (2 mln zł), Modernizacja Centrum Kultury i Promocji (5 mln zł), Budowa mieszkań do wynajmu (ok 100 mln zł) ¶ Gościeradów – 10,2 mln zł, w tym: żłobek (4,5 mln), ośrodek edukacji 0,7 mln, Centrum Rehabilitacji 1 mln zł, kościół 1 mln zł, boiska przyszkolne 3 mln zł¶ Trzydnik Duży- 20 mln zł, w tym: żłobek, przedszkole, szkoła – 8 mln zł, Klub Seniora, Dzienny Dom pomocy Społeczne – 7 mln zł, Olbięcín budowa nowej remizy strażackiej dla jednostki OSP wraz ze świetlicą wiejską – 5 mln zł¶ Dzierzkowice – 10 mln¶, w tym GOK, świetlice wiejskie, mieszkania komunalne Kraśnik gm – 11 mln, w tym żłobek, przedszkole, ośrodek wsparcia, mieszkania komunalne Zakrzówek – 20 mln zł, w tym przedszkole + Klub Malucha – 5 mln zł, Klub Seniora 3 mln, jadłodajnia 3 mln, centrum rehabilitacji 3 mln, świetlice 3 mln, mieszkania komunalne 3 mln¶ Wilkołaz – 20 mln zł, w tym: żłobek 10 mln, przedszkole 10 mln¶ Annopol - 7 mln zł (Centrum Kultury i pozostałe gminne)¶ Urzędów– 2,5 mln zł (Centrum Usług Społecznych)</p>	<p>- liczba nowo utworzonych instytucji świadczących usługi społeczne, - liczba nowo utworzonych miejsc świadczania usług społecznych, - liczba miejsc w placówkach nowych obiektów świadczących usługi społeczne - liczba nowych miejsc w placówkach zmodernizowanych, - liczba miejsc w placówkach zmodernizowanych ogółem,</p>
Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygujące (zapobiegawcze)	
<p>Gospodarka niskoemisyjna – inwestycje w odnawialne źródła energii ¶ Kraśnik: 1,2 mln zł (wymiana kotłów, panele fotowoltaiczne, farmy fotowoltaiczne; sam sektor publiczny)¶ Gościeradów - 10 mln jw.¶ Trzydnik Duży – 40 mln jw.¶ Dzierzkowice – 10 mln zł¶ Kraśnik gm. – 22 mln zł¶ Zakrzówek - 7 mln¶ Annopol - 10 mln zł¶ Wilkołaz - 28 mln zł¶ Urzędów – 20 mln zł</p>	<p>- liczba obiektów ze zmodernizowanym źródłem ciepła, - liczba obiektów z zamontowanymi panelami fotowoltaicznymi, - zmniejszona emisja CO2 (w t/rok), - moc nowych źródeł ciepła (w kWh) - moc nowych źródeł prądu (w kWh) - zmniejszone zużycie energii cieplnej i elektrycznej w kWh/rok)</p>
<p>Niskoemisyjny transport¶ Kraśnik 2 mln zł¶ Trzydnik Duży – 0,35 mln zł (stacje ładowania) Dzierzkowice - 3,2 mln Kraśnik gm. – 0,1 mln (stacje ładowania) Wilkołaz - 1,8 mln zł</p>	<p>- liczba stacji ładowania pojazdów elektrycznych, - liczba nowych przystanków komunikacji miejskiej i podmiejskiej, - liczba pojazdów elektrycznych (i hybrydowych) we flocie gmin i ich jednostek organizacyjnych</p>
<p>Rozbudowa systemu wodociągów i kanalizacji Kraśnik (wymiana wodomierzy) – 2 mln zł¶ Gościeradów - 13 mln zł¶ Trzydnik Duży - 72 mln zł (w tym obszary zalewowe, ogrody deszczowe, oczyszczalnia, sieci wod-kan)¶ Dzierzkowice – 27 mln zł¶</p>	<p>- długość nowej sieci wodociągowej w km, - długość zmodernizowanej sieci wodociągowej w km, - długość nowej sieci kanalizacyjnej w km,</p>

<p>Kraśnik gm. – 16 mln zł[¶] Zakrzówek - 33,5 mln zł[¶] Wilkołaz - 30 mln zł[¶] Annopol - 21,5 mln zł[¶] Urzędów – 7,9 mln zł (w tym kanalizacja sanitarna, modernizacja oczyszczalni ścieków, wymiana wodomierzy i system monitoringu i zdalnego odczytu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - długość zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej w km, - powierzchnia ogrodów deszczowych, - liczba zmodernizowanych obiektów (SUW, oczyszczalnie), - liczba nowo przyłączonych do sieci wodociągowej gospodarstw domowych/obiektów - liczba nowo przyłączonych do sieci kanalizacyjnej gospodarstw domowych/obiektów
<p>Gospodarka w obiegu zamkniętym Kraśnik – 210 mln zł, w tym: spalarnia odpadów 200 mln zł, powołanie spółki celowej 10 mln zł Gościeradów – 1,5 mln zł (PSZOK + powołanie gospodarstwa komunalnego) Trzydnik Duży – 0,3 mln zł (PSZOK) Dzierzkowice – 2 mln (PSZOK) Zakrzówek - 10 mln (powołanie gospodarstwa komunalnego) Annopol - 1 mln zł (PSZOK) Urzędów - 1.6 mln zł (PSZOK)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba nowych instytucji podległych gminie/gminom w systemie gospodarki odpadami, - waga odpadów odzyskanych w ciągu roku w tonach

Tabela 2 Projekty uzupełniające wg celów operacyjnych

Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań	
Projekty samorządowe/publiczne	Projekty prywatne
<ul style="list-style-type: none"> - Stworzenie warunków opieki nad dziećmi osób powracających na rynek pracy (punkty przedszkolne, kluby dziecięce, przedszkola) - Realizacja dodatkowych zajęć edukacyjnych, system praktyk w przedsiębiorstwach strategicznych sektorów - Wyznaczenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod przemysł strategiczne, w tym okolicy turystyczny i usług sportowo-rekreacyjnych - Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych innych niż wskazanych w projekcie kluczowym (zbiorników wodnych z otoczeniem, ścieżek przyrodniczych, tras pieszo-rowerowych, parków linowych, pól golfowych, terenów tras dla quadów itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozyskiwanie dotacji na rozwój działalności gospodarczej w strategicznych sektorach, - Współpraca z jednostkami badawczo-rozwojowymi, - Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym specjalizacja upraw ekologicznych, ziół, warzyw i owoców,
Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych	
Projekty samorządowe/publiczne	Projekty prywatne
<ul style="list-style-type: none"> - Realizacja programów profilaktycznych w ośrodkach zdrowia - Tworzenie systemów wsparcia i samopomocy - Współpraca z instytucjami rynku pracy oraz przedsiębiorstwami mająca na celu aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem 	<ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie rodzinnych domów opieki dla dzieci (piecza zastępcza, kluby dziecięce), seniorów i osób niepełnosprawnych [w tym spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej], - Tworzenie infrastruktury wsparcia zdrowotnego - poradni psychologicznych, uzdrowisk, stref fitness i SPA - Realizacja działań aktywizujących grupy defaworyzowane

<ul style="list-style-type: none"> - Współpraca międzysektorowa mająca na celu wzrost standardu świadczenia usług społecznych - Wyznaczenie i utworzenie tras pieszo-rowerowych (z potrzebną infrastrukturą parkingów, wypożyczalni rowerów, miejscami piknikowymi, postojowymi bezpiecznymi przejściami itp.) w celu zapewnienia miejsc do aktywnej rekreacji i wypoczynku. 	
Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)	
Projekty samorządowe/publiczne	Projekty prywatne
<ul style="list-style-type: none"> - Dalsza rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja stacji uzdatniania wody i istniejących sieci, - Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni na cele turystyki, rekreacji i wypoczynku oraz rozwoju przedsiębiorczości usługowej - Modernizacja źródeł ciepła na mniej emisyjne, termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej, inwestycje w odnawialne źródła energii - Tworzenie oczek wodnych i ogrodów deszczowych na terenach przy budynkach użyteczności publicznych, pogłębienie rowów i przepustów, zakup urządzeń ratowniczych i prewencyjnych, - Edukacja ekologiczna 	<ul style="list-style-type: none"> - Inwestycje w alternatywne źródła energii (panele fotowoltaiczne i pompy ciepła) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków - Inwestycje w farmy fotowoltaiczne - Termomodernizacje budynków - Recycling i segregacja odpadów

7. Spójność z celami polityki regionalnej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030, przyjętą przez Sejmik Województwa Lubelskiego Uchwałą nr/XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku realizacja projektów wdrożeniowych przyczyni się do realizacji m.in.:

Celu 2 – Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych (poprzez współpracę i wspólne inwestycje gmin), w tym poprzez: zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej (cel 2.1), wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich (cel 2.3), ochronę walorów środowiska (cel 2.4)

Celu 3 – Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjał regionu.

Wśród potencjałów regionu zidentyfikowano: cenne zasoby przyrody nieożywionej; potencjał przedsiębiorstw, które przy odpowiednim wsparciu mogą rozwinąć się lub rozszerzyć/przekwalifikować wachlarz usług czy produkcji w kierunkach prozdrowotnych, oraz w usługach branż sportowo-turystyczno-rekreacyjnych. w końcu zagospodarowanie terenów atrakcyjnych przyrodniczo dodatnio wpłynie na przyrodę regionu oraz rozwój usług turystycznych, rekreacyjnych, prospołecznych i prozdrowotnych.

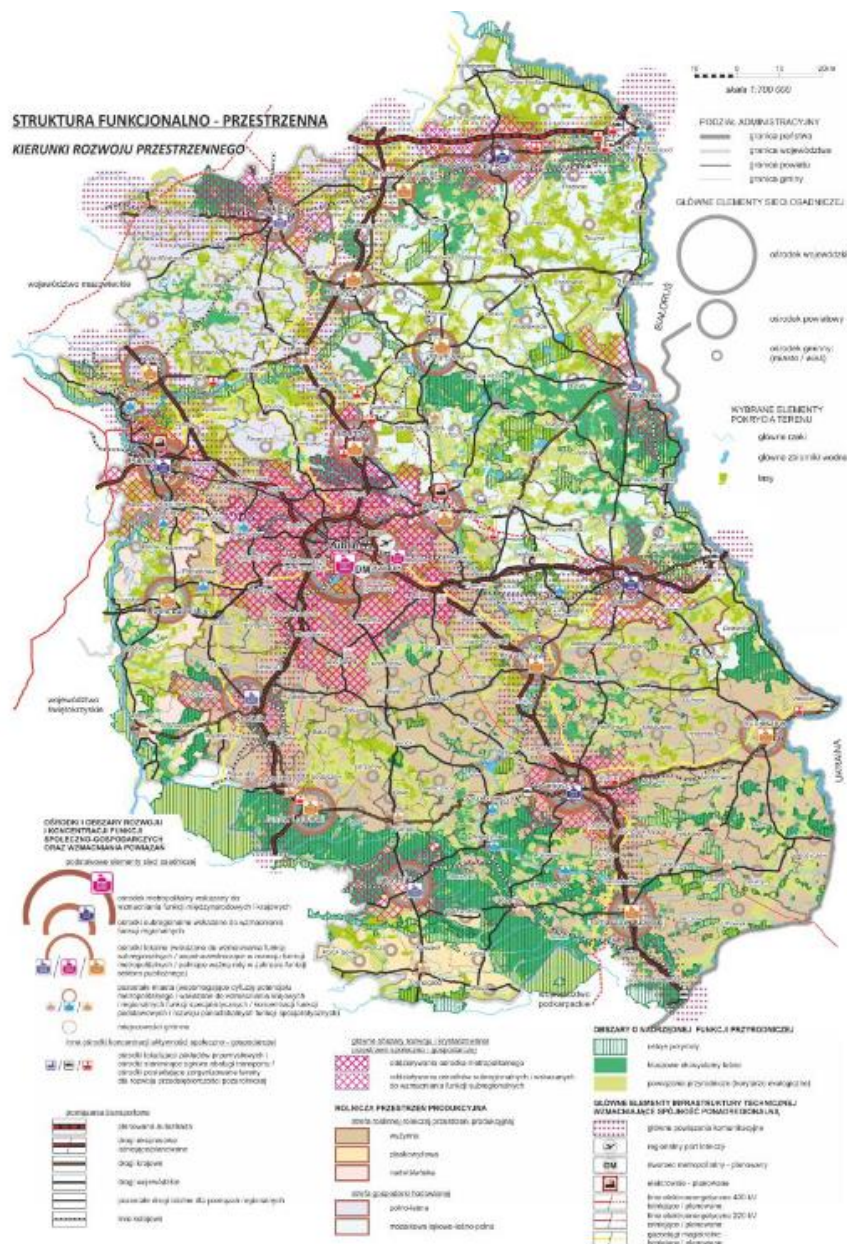
Wśród potencjałów regionu zidentyfikowano także znaczące nasłonecznienie (liczba dni słonecznych na terenie województwa lubelskiego jest jedną z największych w Polsce); potencjał jednostek naukowo-badawczych (w tym historia współpracy z przedsiębiorstwami w technologiach prośrodowiskowych), potencjał przedsiębiorstw, które przy odpowiednim wsparciu mogą rozwinąć się lub rozszerzyć/przekwalifikować wachlarz usług czy produkcji w kierunkach prośrodowiskowych.

8. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru ponadlokalnego oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminach

Ze względu na charakter procesów kształtujących elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej, uznana została zasada zrównoważonego rozwoju, a także względy ekonomiczne koncentracji funkcjonalnej, model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego zaprezentowany w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku przyjmuje się jako trwałą podstawę wytyczania kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru współpracy ponadlokalnej.

Mapa 2 Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa lubelskiego

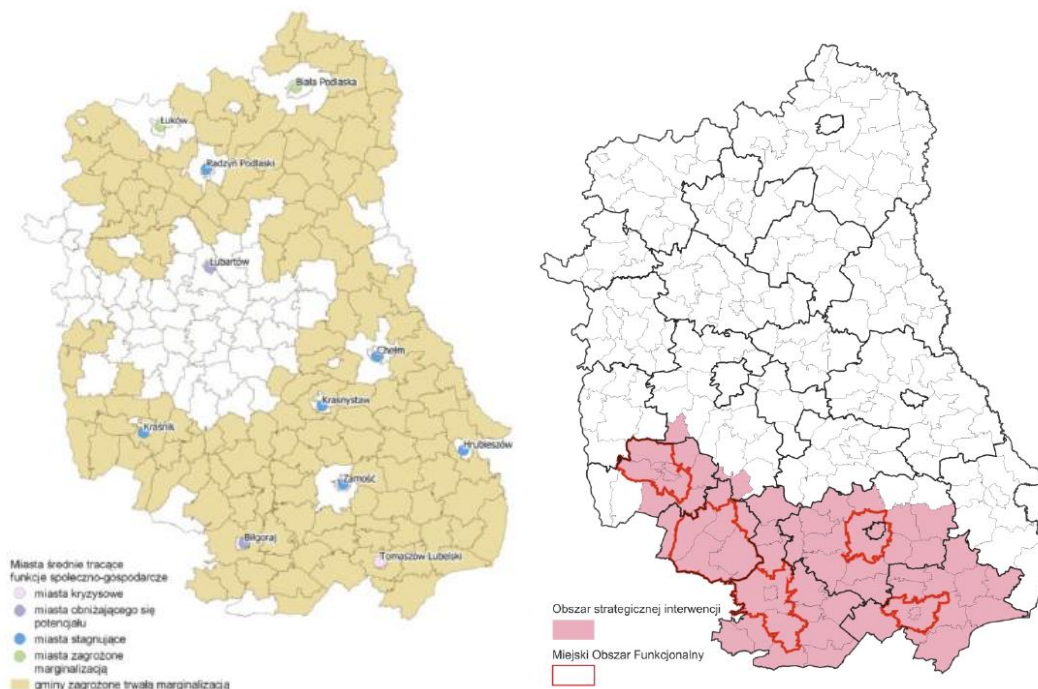

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, s. 70

W nawiązaniu do kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, obszar współpracy ponadlokalnej obejmujący gminy Poza Annapolem i Gościeradowem należy do obszaru OSI Roztocze. Wszystkie gminy zostały wskazane jako gminy zagrożone marginalizacją.

Mapa 3 Położenie gmin względem wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją i OSI Roztocze

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Lublin marzec 2021

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, cechami dominującymi na terenie gmin OSI Roztocze są:

- wysoka lesistość, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni,
- duży udział powierzchni obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody,
- uznany wysoki potencjał turystyczny, w tym wynikający z unikalnego w skali kraju krajobrazu naturalno-kulturowego,
- wysokie walory krajoznawcze, które predestynują ten obszar do rozwoju aktywnych form wypoczynku, tj.: turystyki krajoznawczej, przyrodniczej, wędrówek pieszych i rowerowych, a także edukacji ekologicznej,
- sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki zimowej i leczniczej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne dla uprawiania sportów zimowych,
- złożona, wielofunkcyjna struktura przyrodnicza, stanowiąca o szczególnym znaczeniu obszaru w kształtowaniu powiązań ekologicznych,
- istniejące naturalne powiązania funkcjonalne w układzie transgranicznym,
- zidentyfikowane zasoby uzdrowiskowe (klimat leczniczy i wody mineralne),
- wysoki poziom nasłonecznienia.

Struktura przestrzenna obszaru współpracy ponadlokalnej to system powiązanych ze sobą elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą całość funkcjonalno-przestrzenną. Do podstawowych elementów struktury danego obszaru można zaliczyć zarówno elementy infrastruktury transportowej i technicznej, jak i tereny różniące się między sobą przeznaczeniem i użytkowaniem terenu oraz funkcją jaką pełnią w systemie struktur i powiązań. Elementami tej struktury mogą być zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły

ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), jak i sieci infrastrukturalne, które umożliwiają kontakty pomiędzy poszczególnymi owymi częściami. Struktura funkcjonalno-przestrzenna jest zatem systemem powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania, które w konsekwencji tworzą uzupełniający się wzajemnie organizm.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru współpracy ponadlokalnej uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania, nie jest on planem zagospodarowania, a jedynie schematem obrazującym sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru składają się elementy, które w zależności od ich fizjonomii, budują strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. W strefach tych zakłada się zróżnicowane kierunki i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Głównymi celami kształtowanego modelu struktury są:

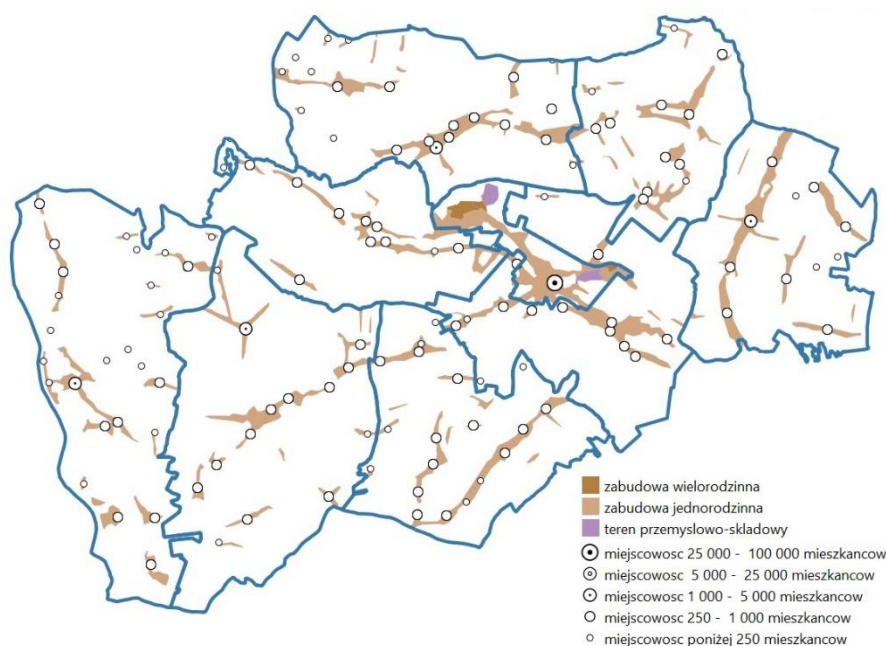
- zapewnienie warunków do efektywnego działania podmiotów gospodarczych, głównie przez rozbudowę systemów infrastruktury technicznej i społecznej,
- utrzymanie prawidłowej struktury użytkowania terenów, tj. zachowanie właściwych proporcji między różnymi rodzajami tego użytkowania, zarówno w skali lokalnej, jak i ponadlokalnej,
- alokacja funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji z uwzględnieniem z jednej strony interesów podmiotów gospodarczych, a z drugiej – nadrzędnych interesów społecznych,
- kontrola wykorzystania przestrzeni pod kątem jej efektywności, przy przestrzeganiu warunków racjonalnej eksploatacji zasobów naturalnych i antropogenicznych oraz zachowania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Realizacja powyższych celów ma stworzyć warunki do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego. Mają również wyeliminować lub minimalizować konflikty przestrzenne powstające między funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej obszaru współpracy ponadlokalnej wyróżnia się:

- elementy i strefy wzmocnienia i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej związane z podstawowymi elementami sieci osadniczej, w których zlokalizowane są przedsiębiorstwa, stanowiącymi ogniwa obsługi transportu lub posiadającymi zorganizowane tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej, w tym:
  - miejscowości gminne – lokalne ośrodki obsługi wskazane do koncentracji urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) w zorganizowanych układach przestrzennych,
  - pozostałe miejscowości – sołectwa jako elementarne ośrodki obsługi,
  - tereny zwartej zabudowy mieszkaniowej – obszary kontynuacji i uzupełniania zabudowy,
  - strefy gospodarcze oraz strefy przedsiębiorczości – tereny rozwoju przedsiębiorczości i koncentracji zainwestowania w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej,

Mapa 4: Elementy i strefy wzmocnienia i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych

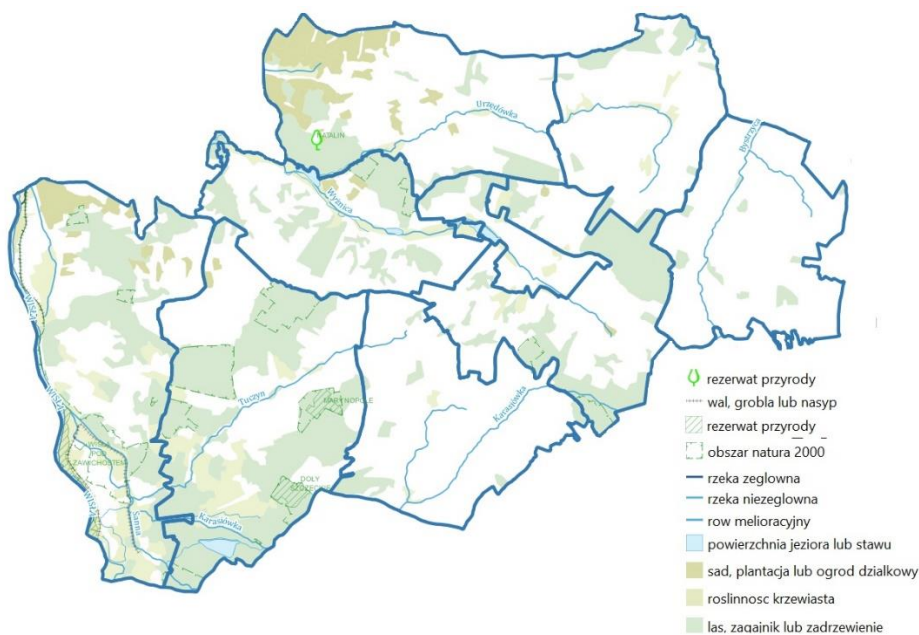

Źródło: opracowanie własne

▪ elementy i strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej, w obszarze których obowiązuje podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych obszaru oraz ciągłości powiązań ekologicznych, w tym:

- korytarze ekologiczne zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego
- węzły ekologiczne stanowiące obszary węzłowe regionalnej i lokalnej sieci ekologicznej –miejsca o warunkach naturalnych, sprzyjających egzystencji gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, – ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności,
- rzeki i zbiorniki stanowiące uzupełnienie sieci korytarzy ekologicznych,

Mapa 5: Elementy i strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej

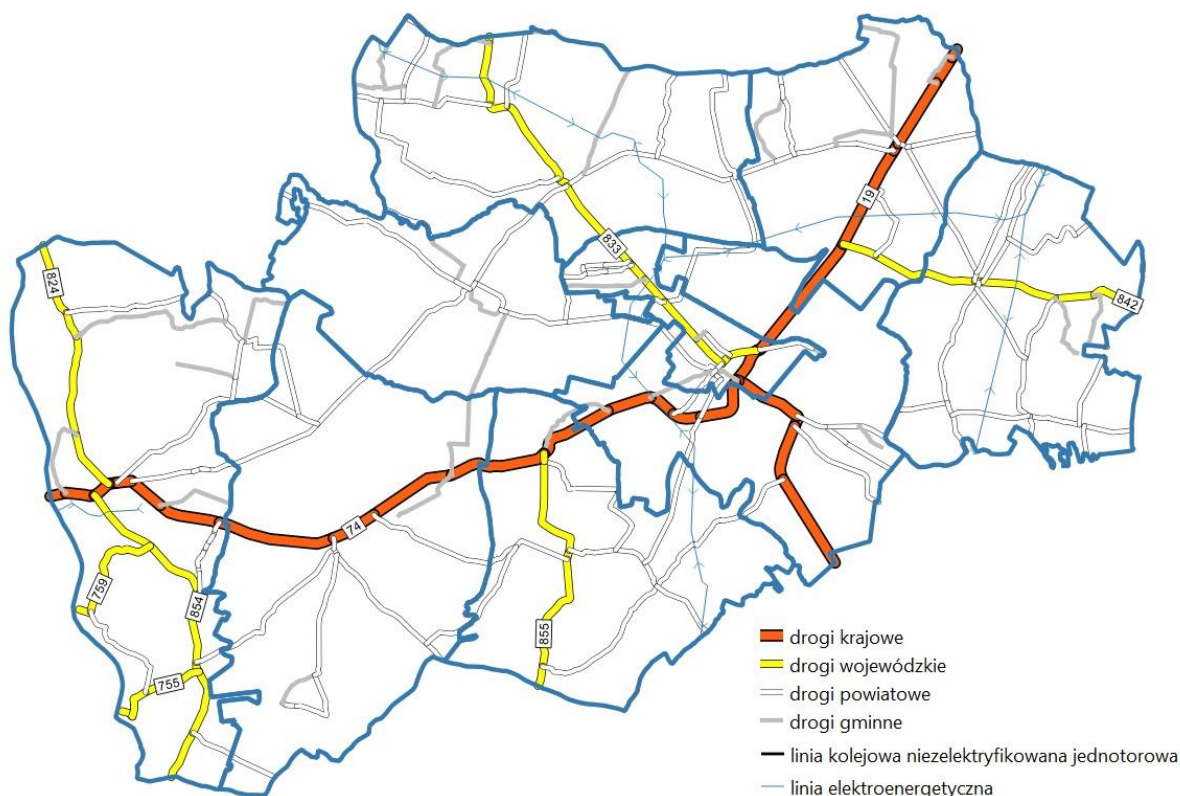

Źródło: opracowanie własne

▪elementy infrastruktury kształtujące sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w odniesieniu do których zakłada się ich rozwój, przede wszystkim infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej, w tym:

- drogi krajowe i wojewódzkie oraz linie kolejowe –realizujące zewnętrzne powiązania transportowe obszaru i stanowiące główny szkielet sieci transportowej,
- drogi powiatowe i gminne –realizujące wewnętrzne powiązania transportowe, uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich, w odniesieniu do których zakłada się ich dalszy rozwój w wymiarze jakościowym i ilościowym,
- system elektroenergetyczny –linie elektroenergetyczne NN i WN oraz stacje transformatorowe / GPZ, decydujących o bezpieczeństwie energetycznym obszaru,

Mapa 6: Elementy kształtujące sieć transportową.

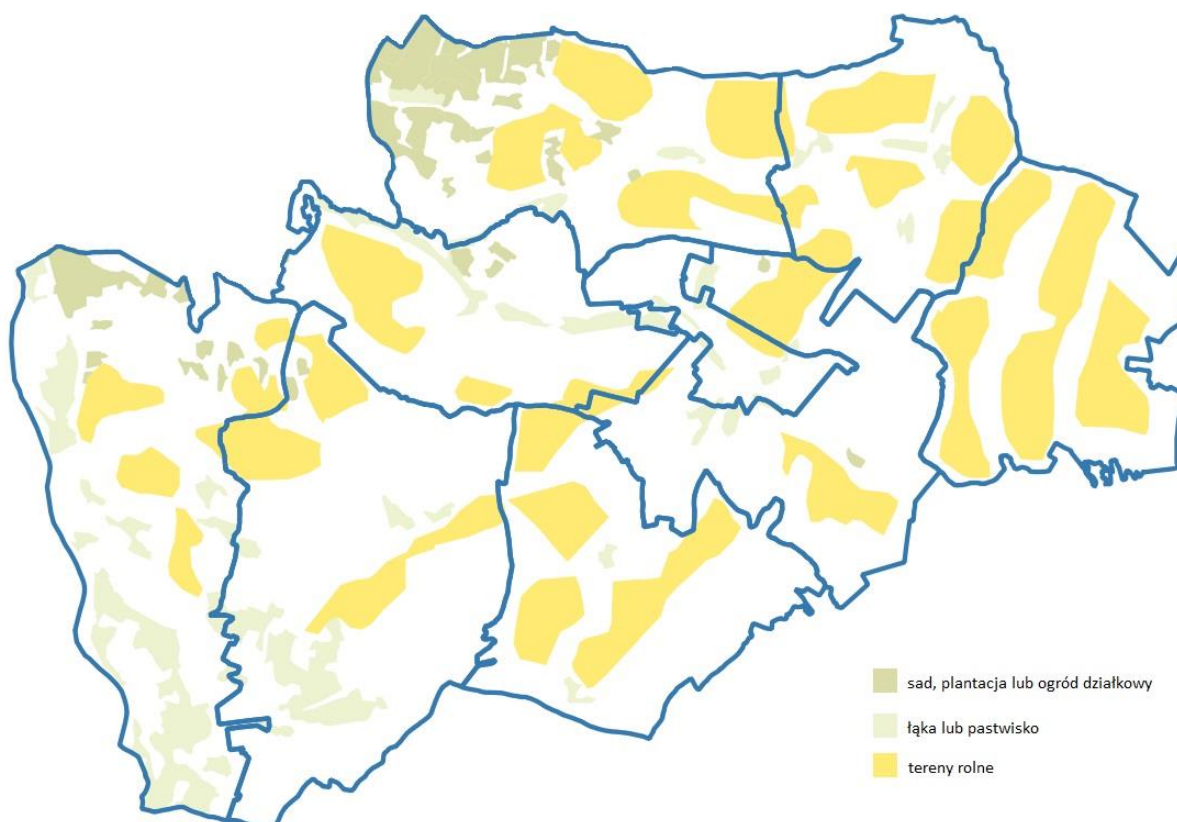

Źródło: opracowanie własne

▪strefę rolniczej przestrzeni produkcyjnej, która ze względu na mało korzystne warunki przyrodnicze dla intensywnej roślinnej produkcji rolnej predestynowana jest do rozwoju produkcji hodowlanej, dla której wskazuje się zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących.

Mapa 7: Strefa rolnicza przestrzeni produkcyjnej.

Źródło: opracowanie własne

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych, tj. przestrzenne warunki realizacji polityki rozwoju obszaru współpracy ponadlokalnej. Mając na uwadze elementy i obszary konstytuujące strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru współpracy ponadlokalnej określa się poniższe ustalenia i rekomendacje do lokalnych polityk przestrzennych:

Ustalenia i rekomendacje dla lokalnych dokumentów planistycznych

▪w zakresie kształtowania elementów właściwych dla wzmocnienia i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych

1. Przestrzenie publiczne należy uwzględniać jako organiczną część ośrodków osadniczych, stanowiącą podstawowy element integrujący układy ruralistyczne i decydujące o atrakcyjności obszaru dla zamieszkania;
2. W planowaniu terenów mieszkaniowych, usługowych i innych należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, pasaży handlowych, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych;

3. W procesie planowania struktur osadniczych należy uwzględnić: –porządkowanie struktur przestrzennych (ruralistycznych), możliwie z zachowaniem skali i form zabudowy charakterystycznych dla terenów wiejskich, –planowanie terenów urbanizacji warunkowanych równoczesną realizacją sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
4. Za główne ogniwa organizacji przestrzeni gospodarczej uznaje się wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego tereny przeznaczone na ten cel,
5. Za podstawowe strefy rozwoju gospodarczego wskazuje się obszary atrakcyjne inwestycyjnie dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej obejmujące tereny podmiejskie i w ośrodkach gminnych na kierunkach głównych powiązań transportowych;
6. Uciążliwe lub wysokospecjalistyczne aktywności/przedsięwzięcia gospodarcze należy lokalizować w wyodrębnionych strefach umożliwiających eliminację środowiskowych kolizji funkcjonalnych oraz kształtowanie powiązań pomiędzy sferą produkcyjną a bazą badawczo-rozwojową;
7. Planowanie lokalizacji terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiającym osiągnięcie wysokich standardów zagospodarowania;
8. W celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej oraz wzbogacenia funkcjonalnego rekomenduje się jej eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych oraz wykorzystanie dla potrzeb turystyki poprzez:

–włączenie do programów rozwoju turystyki: obiektów muzealnych, dawnych budowli obronnych, dawnych zespołów rezydencjonalnych, zespołów sakralnych, zabytków techniki, budynków użyteczności publicznej,

–zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych, kulturowych,

–wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury,

–wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów;

–zabezpieczenie zaplecza infrastrukturalnego dla wsparcia twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego oraz tworzenia izb regionalnych,

–objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych,

–ochronę i eksponowanie miejsc pamięci narodowej.

▪w zakresie kształtowania elementów wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej

1. Systemy Przyrodnicze Gmin powinny być wzajemnie spójne i uwzględniać elementy regionalnej sieci ekologicznej;
2. W kształtowaniu zagospodarowania w granicach korytarzy ekologicznych należy: –utrzymywać przestrzenie wolne od zabudowy, –zapewnić odpowiednie rozwiązania przestrzenne umożliwiające migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza, w tym kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych), –kształtować pasmowe struktury przyrodnicze (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych), –uwzględnić zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia, –odbudowę stosunków hydrologicznych;
3. Ze względu na wrażliwość, walory turystyczne środowiska i rangę ochrony ustala się kierunki turystycznego wykorzystania obszarów objętych ochroną prawną lub wskazanych do objęcia taką ochroną, tj.: –obszary rozwoju rekreacji wypoczynkowej i turystyki krajoznawczej obejmujące obszary chronionego krajobrazu z uwzględnieniem czynnej ochrony ekosystemów służącej podnoszeniu walorów turystycznych, – planowane w lokalnych dokumentach planistycznych (mpzp, suikzp) obszary chronionego krajobrazu z uwzględnieniem ograniczania działań wpływających negatywnie na przedmiot ochrony;

4. Przeznaczanie lasów na cele rekreacyjne uzależnia się od utrzymania funkcji ekologicznej (biologicznej, klimatycznej itp.) oraz drożności przestrzeni leśnej:

▪ w zakresie kształtowania elementów infrastruktury technicznej

1. W celu poprawy jakości powiązań transportowych oraz poprawy sprawności i bezpieczeństwa ruchu wskazuje się wprowadzenie lub utrzymanie rezerw terenowych niezbędnych do realizacji kluczowych w tym zakresie zamierzeń inwestycyjnych, tj.: rozbudowy i poprawy parametrów technicznych dróg krajowych i wojewódzkich;
2. W celu zapewnienia dostępności do ośrodków obsługi skupiających funkcje usługowe (ośrodki gminne) oraz zwiększenia mobilności mieszkańców lokalne polityki przestrzenne powinny uwzględniać przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości wiejskich z ośrodkami lokalnymi i ponadlokalnym;
3. W ramach przeciwdziałania uciążliwościom akustycznym generowanym przez ruch komunikacyjny wskazuje się nie lokalizowanie (w lokalnych dokumentach planistycznych) funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych powiązań transportowych;
4. Za kluczowe zamierzenia inwestycyjne wpływające na poprawę funkcjonowania układu podstawowych powiązań elektroenergetycznych uznaje się poprawę stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych;

▪ w zakresie kształtowania terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej

1. W celu ochrony terenów rolnych przed degradacją oraz minimalizowania negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy, wskazuje się:
  - ograniczenie i zatrzymanie procesów urbanizacji poprzez zakaz wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania (dopuszcza się możliwość włączenia w granice tych terenów, nieruchomości lub ich części położonych pomiędzy zainwestowanymi nieruchomościami, stanowiącymi dopełnienie istniejących struktur zabudowy),
  - zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenów rolnych (upraw polowych, łąk i pastwisk),
  - niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową;
2. W celu ochrony walorów przestrzeni rolniczej – minimalizowanie negatywnego oddziaływania na krajobraz obiektów kubaturowych poprzez ograniczenie zajmowanej przez nie powierzchni oraz wysokości obiektów, – ochrona otwartych widokowych i szerokich panoram przed zwartymi ciągami zabudowy, – zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów nieleśnych posiadających walory przyrodnicze (np. łąki wewnątrz i na obrzeżach kompleksów leśnych), – utrzymanie istniejących warunków gruntowo-wodnych;
3. W ramach rozwoju gospodarki rybackiej wskazuje się utrzymanie w użytkowaniu istniejących obiektów stawowych oraz tworzenie nowych.

9. Terytorialny wymiar wsparcia, obszary strategicznej interwencji, obszary funkcjonalne

Zróznicowane potencjały i bariery rozwojowe gmin obszaru współpracy ponadlokalnej mają swoje odniesienia przestrzenne, a identyfikacja tych zróżnicowań ma istotne znaczenie dla prowadzenia polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym. Pozwala to na ukierunkowanie interwencji publicznych nie tylko tematycznie, ale także w stosunku do konkretnych obszarów.

Podejście terytorialne w niniejszej strategii jest narzędziem wzmacniania procesów rozwojowych na obszarze gmin sygnatariuszy porozumienia o współpracy ponadlokalnej, pozwalając tym samym na zwiększenie skuteczności osiągnięcia celów operacyjnych. Podstawą określenia wymiaru terytorialnego w niniejszej strategii jest nowy paradygmat polityki rozwoju, zdefiniowany w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, m.in. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030). Model ten zakłada zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo -rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony.

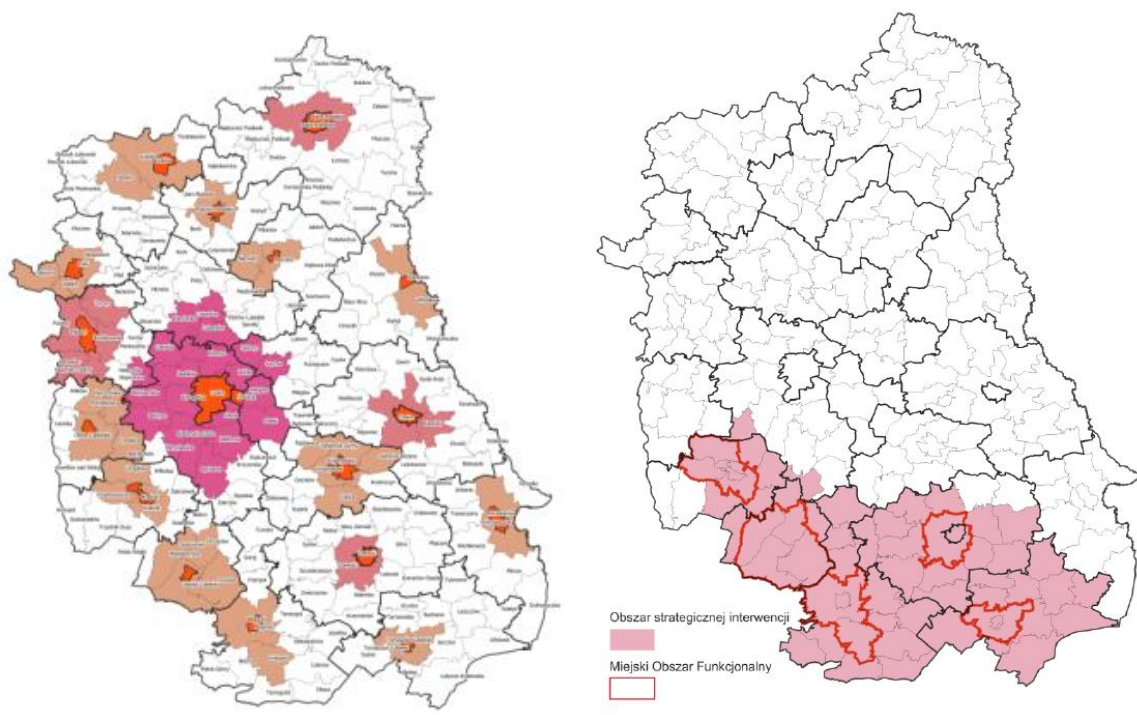
Odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji, w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów, przełożyło się na wyznaczenie krajowych obszarów strategicznej interwencji (OSI) oraz na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych. Terytorium współpracy ponadlokalnej objęte zostało OSI Wschodnia Polska wyznaczonym w KSRR 2030 – OSI Wschodnia Polska, nadal pozostaje jednym z najbiedniejszych regionów w Unii Europejskiej.

Zgodnie z zapisami KSRR 2030: „Analiza wsparcia w województwach wschodniej Polski pokazuje wyraźne efekty rozwojowe dotychczas prowadzonych działań, m.in. wzrost gospodarczy we wszystkich regionach, wyrównywanie poziomu wyposażenia infrastrukturalnego, poprawę jakości zasobów ludzkich, wzmocnienie procesów zmian struktury gospodarczej. Inwestycje te nie doprowadziły jednak do znaczącego wzrostu poziomu inwestycji prywatnych i zahamowania odpływu osób, zwłaszcza młodszych i lepiej wykształconych. Poziom przedsiębiorczości, innowacyjności i inwestycji prywatnych w Polsce wschodniej nadal znacząco odbiega od średniej w kraju. Zróznicowanie rozwoju jest tu szczególnie widoczne na poziomie podregionów (korzystniejsza sytuacja dotyczy terenów położonych w otoczeniu stolic pięciu województw). Działania rozwojowe podejmowane na rzecz wschodniej Polski będą obejmowały przedsięwzięcia w zakresie stałego podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej wschodniej Polski, wzmacniania konkurencyjności regionalnych gospodarek i długofalowego pobudzenia aktywności ekonomicznej w wymiarze ponadregionalnym, szczególnie na tych obszarach, gdzie procesy rozwojowe zachodzą wolniej. Kluczowe znaczenie będą miały szeroko zakrojone działania na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i promocji postaw przedsiębiorczych, szczególnie wśród młodych mieszkańców województw wschodniej Polski. Z drugiej strony, ważne pozostają działania na rzecz poprawy dostępności tego obszaru, uzupełnienia brakującej infrastruktury jako bazy dla prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenia dobrych miejsc pracy, a także poprawy stanu środowiska naturalnego, ochrony różnorodności biologicznej jako bazy dla rozwoju sektorów opartych na usługach ekosystemowych, jak również działania na rzecz poprawy jakości życia, które w dłuższej perspektywie mogą wpłynąć na zahamowanie depopulacji. Istotne znaczenie dla dalszego rozwoju wschodniej Polski będzie miało wsparcie zdolności instytucjonalnej podmiotów odpowiedzialnych za działania prorozwojowe, w tym również tworzenie zachęt i wzmacnianie procesu sieciowania i tworzenia partnerstw (porozumień) podmiotów administracji, biznesu, nauki i społeczeństwa w szczególności w ramach kluczowych branż/specjalizacji oraz dalsze wzmacnianie powiązań, sieciowanie i tworzenie obszarów do współpracy (...)”.

W podejściu terytorialnym uwzględniono założenia i kierunki polityki regionalnej, określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 (SRWL 2030). Jak wynika z poniższych map część gmin porozumienia ponadlokalnego zostało zdelimitowane jako MOF Kraśnika. Są to: miasto i gmina Kraśnik, Dzierzkowice i Urzędów. Pozostałe gminy: Annopol, Gościeradów, Trzydnik Duży, Wilkołaz i Zakrzówek nie zostały zdelimitowane jako otoczenie rdzenia miejskiego obszaru funkcjonalnego. Natomiast ze względów przyrodniczo-krajobrazowych poza Annopolem i Gościeradowem, pozostałe gminy partnerstwa zostały włączone do Obszaru Strategicznej Interwencji Roztocze

Mapa 8 Miejskie obszary funkcjonalne w województwie lubelskim oraz mapa OSI Roztocze

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Lublin marzec 2021 oraz projekt Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji dla Województwa Lubelskiego, Lublin maj 2021

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa ale przede wszystkim w wyniku wypracowania wspólnej dla obszaru współpracy ponadlokalnej wizji rozwoju, przy opracowaniu celów rozwoju uwzględniono ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminach zgodnie z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego.

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego dla obszaru współpracy ponadlokalnej najważniejszymi walorami są walory przyrodnicze i kulturowe, które są podstawą rozwijania przedsiębiorczości i funkcji turystycznej i bazującej na turystyce i rekreacji specjalizacji przedsiębiorstw.

Nie można zapomnieć także o obszarach rolniczej przestrzeni produkcyjnej, które obejmują strefy przenikania się układu antropogenicznego i układu naturalnego. Charakteryzują się one dużym różnicowaniem w zakresie występującego potencjału dla produkcji roślinnej i hodowlanej.

Na uwagę zasługuje również ogólnoswiatowy trend transformacji energetycznej i przechodzenie na zieloną energię.. Wkorzystując potencjał nasłonecznienia oraz obszary poprzemysłowe wymagające rekultywacji planowane są inwestycje w odnawialne źródła energii – farmy fotowoltaiczne, biogazownię i rozproszoną prosumencką produkcję energii elektrycznej.

Jak wynika z analizy danych statystycznych, problemów społecznych obszaru w porównaniu z celami strategicznymi województwa i poszczególnych gmin obszaru współpracy ponadlokalnej, trzeci filar rozwoju obszaru opiera się na infrastrukturze zaspokajającej wszystkie potrzeby społeczne – od edukacji przez opiekę nad osobami zależnymi i wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem po potrzeby wyższego poziomu życia społecznego – dostęp do kultury, rekreacji, wypoczynku i relacji społecznych. Ze względu na dostępność istniejących instytucji oraz możliwość rozbudowy i modernizacji już istniejącej infrastruktury, z uwagi na dostępność komunikacyjną obszary tego rodzaju interwencji skupiają się głównie w miejscowościach centralnych – siedzibach władz danej gminy.

Do opracowania przestrzennej struktury realizacji celów Strategii Ponadlokalnej przyczyniło się również wyznaczenie terytoriów, które będą najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami spodziewanego procesu transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, zgodnie z celami krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz innych istniejących planów transformacji. Województwo lubelskie odznacza się na tle pozostałych regionów węglowych początkowym etapem transformacji energetycznej, co stwarza unikalną szansę przeprowadzenia procesu w sposób efektywny i przewidywalny, pozwalający z wyprzedzeniem łagodzić jego społeczne, gospodarcze i środowiskowe skutki. Nie ulega wątpliwości, że region lubelski znacznie silniej odczuje negatywne konsekwencje transformacji, gdyż charakteryzuje się niekorzystnymi wskaźnikami w porównaniu z innymi regionami węglowymi: najniższym PKB na mieszkańca, peryferyjnym położeniem w przestrzeni kraju i UE, nisko produktywną gospodarką, bardzo niskim poziomem przedsiębiorczości, innowacyjności i atrakcyjności inwestycyjnej, najwyższym poziomem ubóstwa, a także najwyższym i rosnącym odpływem osób w wieku przed- i produkcyjnym. Bogdanka wyróżnia się na tle pozostałych kopalń z terenu całej Polski pod względem osiągniętych wyników finansowych i wydajności wydobywania węgla kamiennego, a przy tym jest jednym z największych pracodawców i przedsiębiorstw w regionie.

Na etapie definiowania celów i kierunków działań Strategii Ponadlokalnej uwzględniono wykorzystanie dostępnych instrumentów rozwoju terytorialnego, które gwarantować powinny większą efektywność angażowanych środków publicznych, selektywność podejścia, realizację wspólnych, zintegrowanych projektów oraz spójność rozwojową. Wykorzystano też wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wyniki procesu partycypacji społecznej, w ramach którego wskazano przedsięwzięcia bazujące na rozwinięciu potencjałów obszaru oraz rozwoju jego przewag konkurencyjnych.

W ujęciu terytorialnym cele Strategii przedstawiają się następująco:

Cel: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań

Kierunki:

- ✓ **Rewaloryzacja – zagospodarowanie przestrzeni na cele rekreacyjno-turystyczne, w tym zagospodarowanie terenów rekreacyjnych (zbiorników wodnych z otoczeniem, ścieżek przyrodniczych, tras pieszo-rowerowych, pól golfowych, parków linowych, pól golfowych, terenów tras dla quadów itp.),**
- ✓ **Wzbogacenie oferty turystycznej poprzez wyeksponowanie w ofercie walorów przyrodniczych, kulturowych (zabytki oraz wydarzenia kulturalne) oraz rekreacyjnych wraz z towarzyszącymi inwestycjami w tym zakresie [np. renowacja zabytków, tworzenie ścieżek dydaktycznych na obszarach chronionych, rozbudowa infrastruktury kultury, itp.],**
- ✓ **Wyznaczenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod przemysły strategiczne, w tym okółoturystyczny i usług sportowo-rekreacyjnych**
- ✓ **Współpraca z jednostkami badawczo-rozwojowymi – utworzenie instytucji otoczenia biznesu, w tym inkubatora zielonych miejsc pracy,**
- ✓ **Stworzenie warunków opieki nad dziećmi osób powracających na rynek pracy (punkty przedszkolne, kluby dziecięce, przedszkola)**
- ✓ **Realizacja dodatkowych zajęć edukacyjnych, system praktyk w przedsiębiorstwach strategicznych sektorów**

- ✓ Pozyskiwanie dotacji na rozwój działalności gospodarczej w strategicznych sektorach,
- ✓ Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym specjalizacja upraw ekologicznych, ziół, warzyw i owoców,

Cel: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)

Kierunki:

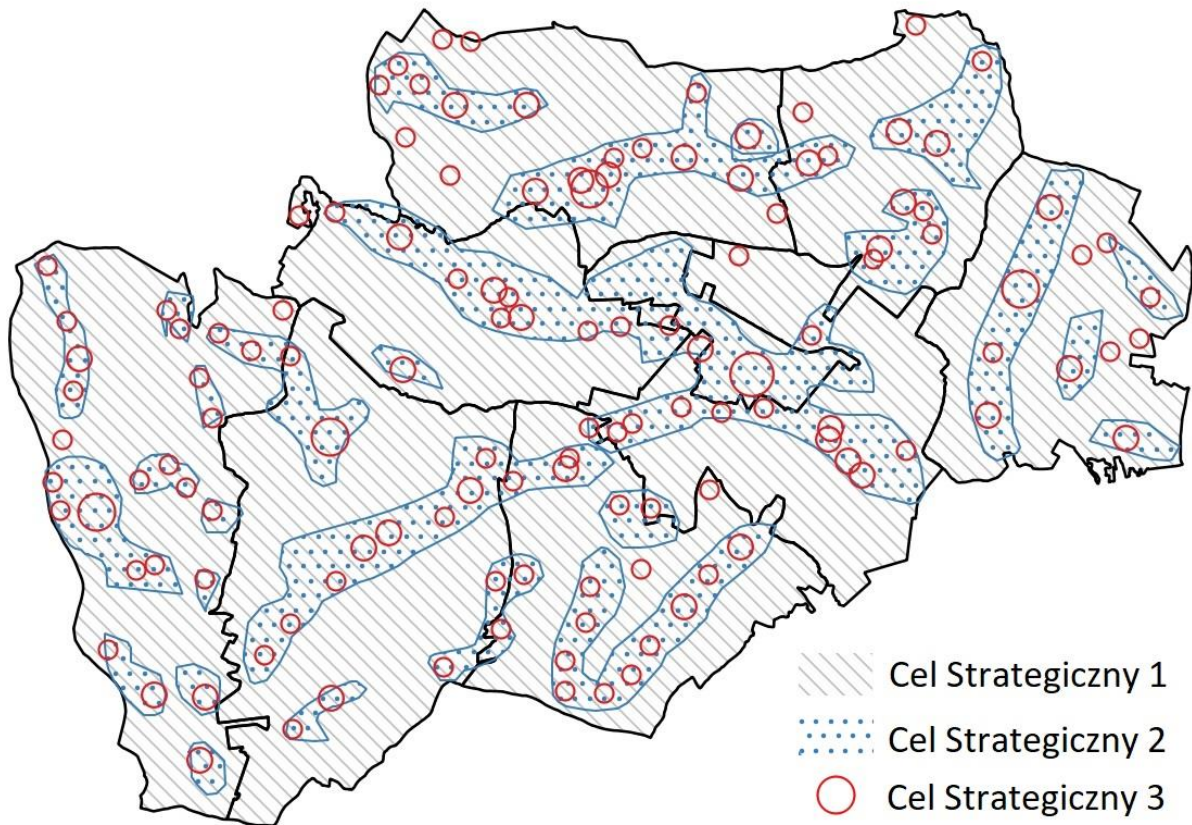
- ✓ Dalsza rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja stacji uzdatniania wody i istniejących sieci,
- ✓ Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni na cele rozwoju przedsiębiorczości usługowej i zielonych miejsc pracy w dziedzinach strategicznych dla rozwoju obszaru: turystyki, rekreacji i wypoczynku,
- ✓ Modernizacja źródeł ciepła na mniej emisyjne, termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej, inwestycje w odnawialne źródła energii,
- ✓ Tworzenie oczek wodnych i ogrodów deszczowych na terenach przy budynkach użyteczności publicznych, pogłębienie rowów przydrożnych i przepustów, zakup urządzeń ratowniczych i prewencyjnych,
- ✓ Edukacja ekologiczna,
- ✓ Inwestycje w alternatywne źródła energii (panele fotowoltaiczne i pompy ciepła) oraz przydomowe oczyszczalnie ścieków
- ✓ Inwestycje w farmy fotowoltaiczne
- ✓ Termomodernizacje budynków
- ✓ Recycling i segregacja odpadów

Cel: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych

Kierunki:

- ✓ Realizacja programów profilaktycznych w ZOZach, modernizacje budynków ZOZów,
- ✓ Tworzenie systemów wsparcia i samopomocy,
- ✓ Współpraca z instytucjami rynku pracy oraz przedsiębiorstwami mająca na celu aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem,
- ✓ Współpraca międzysektorowa mająca na celu wzrost standardu świadczenia usług społecznych,
- ✓ Tworzenie rodzinnych domów opieki dla dzieci (piecza zastępcza, kluby dziecięce), seniorów i osób niepełnosprawnych [w tym spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej],
- ✓ Tworzenie infrastruktury wsparcia zdrowotnego - poradni psychologicznych, uzdrowisk, stref fitness i SPA,
- ✓ Realizacja działań aktywizujących grupy defaworyzowane.

Mapa 9 Struktura przestrzenna realizacji głównych celów rozwojowych względem wskazania terenów realizacji projektów inwestycyjnych

Źródło: opracowanie własne

10. Zasady i struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii

10.1 Zasady współpracy partnerów

Porozumienie gmin obszaru współpracy ponadlokalnej jest wyrazem woli współpracy Miasta Kraśnik, i gmin: Kraśnik, Annapol, Dzierzkowice, Gościeradów, Trzydnik Duży, Urzędów, Wilkołaz, Zakrzówek.

w zakresie przygotowania wspólnej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego. Dokument ten określa zbiór celów i priorytetów o charakterze ponadlokalnym. Jednocześnie zawiera zbiór planowanych interwencji prowadzących do zrównoważonego rozwoju obszaru będącego przedmiotem strategii.

Rysunek 2 Struktura dokumentów strategicznych w ramach porozumienia

Źródło: Opracowanie własne

Dobór poszczególnych instrumentów realizacyjnych opiera się na ocenie potrzeb i problemów - dokonanej na podstawie diagnozy społeczno – gospodarczej oraz oceny efektywności i skuteczności dotychczasowych działań podejmowanych przez poszczególne jst. Zaplanowane przedsięwzięcia realizacyjne są ukierunkowane na usuwanie zidentyfikowanych, na etapie diagnostycznym, niedoborów lub barier hamujących zrównoważony rozwój terytorialny.

Wskazanie konkretnych mechanizmów wdrażania strategii jest ważne, aby realizacja zaplanowanej interwencji przez wszystkie podmioty przebiegała spójnie, tworząc efekt synergii. Dlatego też, wyznaczono dwa poziomy w systemie realizacji przedsięwzięć, odpowiadające założeniom Wizji, oraz zaprojektowanych celów strategicznych i operacyjnych.

Poziom pierwszy ma charakter ponadlokalny i odnosi się wprost do postanowień niniejszej strategii. Zawiera więc zbiór przedsięwzięć wspólnych dla kilku Partnerów. Na poziomie ponadlokalnym będą to m.in. przedsięwzięcia kluczowe, projekty partnerskie, czy też wiązki projektów finansowane z różnych źródeł, w tym szczególnie z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej.

Część przedsięwzięć, z uwagi na zakres interwencji, powinna mieć charakter indywidualny. Dlatego też podjęto decyzję o konieczności wprowadzenia drugiego poziomu realizacji postanowień porozumienia i opracowania Programów Rozwoju poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Dokumenty, będące załącznikami do niniejszej strategii powinny zawierać krótką charakterystykę poszczególnych gmin, z uwzględnieniem ich przewag konkurencyjnych oraz listę przedsięwzięć o charakterze indywidualnym, które wpisują się w cele i priorytety rozwojowe strategii ponadlokalnej

Tak opracowany system dokumentów o charakterze strategicznym, stanowił będzie podstawę do ubiegania się o środki zewnętrzne przy realizacji projektów zarówno partnerskich jak i indywidualnych prowadzących do zrównoważonego rozwoju całego obszaru objętego strategią.

10.2 Struktura i system zarządzania strategią

System zarządzania opracowaniem i wdrażaniem strategii ponadlokalnej ma kluczowe znaczenie w kontekście skuteczności realizacji interwencji publicznych i korzyści dla partnerów. Właściwie zaprojektowany i konsekwentnie wdrażany system wpłynie na sprawność realizacji strategii i wykorzystywania dostępnych funduszy przeznaczonych na realizację jej celów. Co istotne, właściwy system stanowi podstawę do rozwoju trwałego forum współpracy między gminami, nie tylko w zakresie funduszy, ale docelowo wszystkich polityk realizowanych przez gminy obszaru współpracy ponadlokalnej. Jednocześnie system zarządzania tworzy strukturę, po części sformalizowaną, w której powstają pozytywne relacje nieformalne. Taka struktura stanowić będzie w przyszłości bazę wiedzy i pamięci organizacyjnej determinującej dalszą współpracę i wspólny zintegrowany rozwój gmin całego obszaru objętego strategią.

U podstaw współpracy międzygminnej oparto się na doświadczeniach z lat ubiegłych. Opracowanie wspólnych dla kilku gmin dokumentów strategicznych przyniosło wiele korzyści, a między innymi:

- większe możliwości pozyskania środków zewnętrznych – możliwość korzystania ze źródeł dedykowanych na współpracę międzygminną RLKS, LGD,
- wyższa punktacja w ramach oceny merytorycznej wniosków aplikacyjnych (punkty dodatkowe za współpracę międzygminną),
- rozłożenie kosztów przygotowania dokumentów, wniosków aplikacyjnych wraz z dokumentacją oraz raportów monitoringowych na kilka jednostek samorządu terytorialnego,
- zacieśnienie współpracy sąsiadujących ze sobą gmin,
- zapewnienie spójności lub ciągłości realizowanych inwestycji, zwłaszcza w obszarach przygranicznych danych gmin.

Korzystając z doświadczeń ustalono podstawowe zasady współpracy oparte o art. 74 ustawy o samorządzie gminnym. Wszystkie ustawy samorządowe dopuszczają możliwość współdziałania jednostek w formie porozumienia. Art. 74 zawarty w rozdziale 7 Związki i porozumienia międzygminne, dotyczy wyłącznie porozumień międzygminnych, stanowiąc podstawę współdziałania gmin w formie porozumienia oraz lapidarnie określający istotę porozumienia. Z przepisu tego wynika, że istotą porozumienia jest powierzenie zadań przez gminy do wykonywania zadań jednej z nich (art. 74 ust. 1 u.s.g.). Gmina przejmująca do wykonania zadania (gmina wykonująca) objęte porozumieniem przejmuje prawa i obowiązki pozostałych gmin związane z powierzonymi jej zadaniami. Gminy powierzające zadania mają, jak uprzednio wskazywano obowiązek udziału w kosztach realizacji powierzonych zadań (art. 74 ust. 2 u.s.g.). Dopelnieniem tej regulacji w zakresie porozumień międzygminnych jest art. 8 ust. 2b u.s.g., który przekazuje kwestie sporne majątkowe wynikiem z porozumień do właściwości sądów powszechnych.

Kwestią jak dotychczas nie budzącą wątpliwości w świetle art. 74 ust. 1 oraz ust. 2 u.s.g. jest to, że w przypadku porozumień gminnych, gmina przejmująca zadania na podstawie porozumienia realizuje je jako własne, we własnym imieniu i na własny rachunek. Nie oznacza to jednak uwolnienia gminy

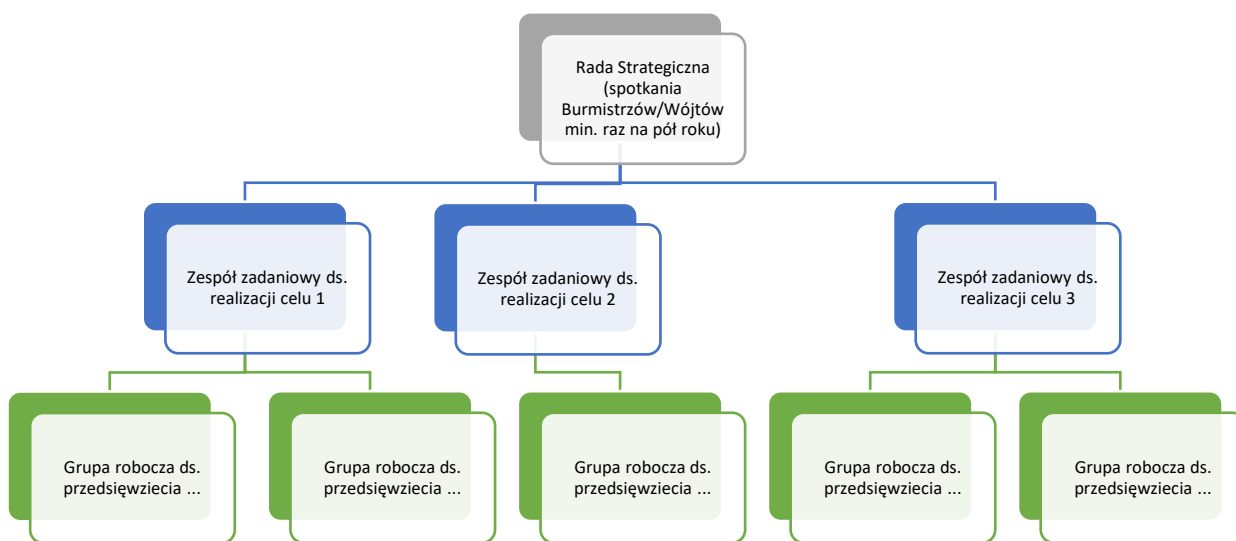
przekazującej zadania od odpowiedzialności o charakterze politycznym za sposób wykonywania zadań przez gminę przejmującą.

W przypadku porozumienia dotyczącego obszaru współpracy ponadlokalnej gminy zgodziły się powierzyć Miastu Kraśnik - liderowi porozumienia koordynację zadań związaną z zawiązaniem partnerstwa, przygotowaniem strategii. Na etapie wdrożenia strategii lider partnerstwa będzie odpowiedzialny za prowadzenie sekretariatu, organizację spotkań i archiwizację dokumentacji związanej z:

- powołaniem Rady strategicznej,
- wysyłką zaproszeń na spotkania i przyjmowaniem potwierdzenia udziału,
- przygotowanie protokołów z posiedzeń Rady strategicznej oraz przygotowanie wzorów stanowisk przyjmowanych przez Radę,
- koordynację korespondencji z Urzędem Marszałkowskim i urzędami administracji rządowej w celu realizacji Strategii ponadlokalnej,
- reprezentacji partnerstwa w kontaktach z zewnętrznymi instytucjami międzynarodowymi, krajowymi i regionalnymi.

W przypadku podjęcia takiej decyzji przez minimum 5 gmin Porozumienia zadania lidera, o których mowa powyżej mogą być przekazane innej gminie – stronie porozumienia. Procedura zmiany będzie wymagała przyjęcia przez wszystkie gminy partnerskie uchwał rad gmin w sprawie zmiany uchwały w sprawie wyrażenia zgody na partnerstwo i wskazania miasta Kraśnik jako lidera porozumienia.

Rysunek 3 Struktura i system zarządzania Strategią Ponadlokalną

Źródło: Opracowanie własne

Jak napisano wyżej kolegium wójtów tworzy Radę Strategiczną, która spotykać się będzie minimum raz na pół roku. Kompetencją Rady jest monitorowanie Strategii oraz powołanie zespołów zadaniowych do realizacji przedsięwzięć w każdym obszarze realizacji Strategii. W skład zespołów zadaniowych wchodzi przedstawiciele każdej z gmin. Koordynator zespołu zadaniowego zostaje wybrany przez członków zespołu zadaniowego spośród swojego grona niezależnie od zatrudnienia w którejkolwiek z gmin. Członkowie zespołów zadaniowych mają na celu:

- identyfikację przedsięwzięć wdrażających kierunki działań,

- powołanie grup roboczych do każdego przedsięwzięcia partnerskiego realizowanego minimum przez 2 gminy – przy czym członkowie grup roboczych są przedstawicielami gmin reprezentowanych w danym przedsięwzięciu. Możliwy jest udział jednego pracownika danej gminy w kilku grupach roboczych,
- monitorowanie postępu przygotowania wniosków aplikacyjnych wraz z załącznikami oraz postępu realizacji projektu i wskaźników realizacji przedsięwzięć,
- informowanie Rady Strategicznej o postępach realizacji Strategii, zidentyfikowanych ryzykach oraz napotkanych problemach we wdrażaniu Strategii.

Grupy robocze złożone są z pracowników bezpośrednio zaangażowanych w przygotowanie wniosku aplikacyjnego danego przedsięwzięcia oraz jego realizację. Ryzyka oraz postępy prac raportują koordynatorom zespołów roboczych na bieżąco, nie rzadziej jednak niż raz na kwartał.

11. Zasady i kryteria wyboru projektów

Na etapie przygotowania Strategii zdiagnozowano ogólne kierunki przedsięwzięć w trakcie badań ankietowych - w etapie pierwszym ankiety potrzeb projektowych wypełniali przedstawiciele urzędów gmin i miast. Etap drugi uzupełniający prowadzony był w trakcie szerokich działań włączających. Na stronach urzędów udostępniono link do ankiety, którą mogli wypełnić wszyscy mieszkańcy obszaru współpracy ponadlokalnej.

Propozycje obszarów przedsięwzięć zostały zagregowane we wszystkich trzech celach strategicznych i ujęte w Strategii.

W doborze obszarów przedsięwzięć strategicznych, kierowano się następującymi kryteriami:

- spójność przedsięwzięcia z zadaniami publicznymi jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego,
- wykonalność przedsięwzięcia badana dostępnością terenów pod inwestycje i budynków przewidzianych do zrealizowania inwestycji bądź obiektów, w których planowana jest realizacja projektów nieinwestycyjnych (struktura własności gminnych lub użytkowanie terenów Skarbu Państwa przez jednostki samorządu terytorialnego),
- wykonalność finansowa – wartość przedsięwzięć w stosunku do możliwości inwestycyjnych gmin,

Kryteria nie obejmowały kwestii, które odnoszą się do warunków formalnych, tj. kompletności, formy oraz terminu złożenia wniosku o dofinansowanie – gdyż te kryteria będą brane pod uwagę na etapie składania wniosków o dofinansowanie w ramach przyszłych konkursów ogłaszanych przez instytucje finansujące tego typu przedsięwzięcia.

Na etapie realizacji Strategii, o uznaniu danego przedsięwzięcia za projekt realizujący Strategię decydować będzie Rada Strategiczna, biorąc pod uwagę następujące kryteria:

- zgodność projektu ze Strategią,
- oddziaływanie ponadlokalne przedsięwzięcia bądź wpisanie się przedsięwzięcia w wiązkę przedsięwzięć ponadlokalnych, obejmujących projekty bliźniacze w minimum dwóch jednostkach samorządu terytorialnego, które obejmuje niniejsza Strategia.

12. Monitoring i ewaluacja strategii

System monitorowania i ewaluacji jest ważnym elementem w procesie wdrażania Strategii Ponadlokalnej. Środki finansowe na monitoring i ocenę Strategii zostaną zapewnione w ramach kosztów administracyjnych urzędów gmin odpowiedzialnych za kierowanie grupą roboczą lub grupami roboczymi do spraw przedsięwzięć planowanych do realizacji lub realizowanych w ramach Strategii.

Dane z monitoringu prowadzonego przez poszczególne grupy robocze będą przekazywane zespołom zadaniowym dla każdego z trzech obszarów Strategii. Sprawozdanie - zbiorcze zestawienie wskaźników monitoringu wraz z uwagami dotyczącymi postępu wdrażania Strategii, dobrych praktyk, zidentyfikowanych ryzyk, zostanie przekazane Radzie Strategicznej na każdym pierwszym spotkaniu w danym roku kalendarzowym. Sprawozdanie będzie dotyczyło zakończonego roku budżetowego, przy czym ostatnia część sprawozdania będzie prezentowała wskaźniki narastająco od daty przyjęcia Strategii. Dane monitoringowe posłużą do oceny skuteczności realizowanych działań i pozwolą na bardziej efektywne wydatkowanie środków publicznych.

Zakłada się, że instytucją odpowiedzialną za ogólną koordynację i monitorowanie procesu realizacji Strategii będzie lider porozumienia - Urząd Miasta Kraśnik, którego zadaniem (finansowanym ze środków budżetu gminy) będzie w szczególności:

- prowadzenie zaplecza administracyjnego Rady Strategicznej,
- archiwizacja dokumentów sprawozdawczych – sprawozdań, raportów, protokołów ze spotkań Rady Strategicznej.
- wydawanie opinii o zgodności planowanej inwestycji/zadania z zapisami planu (w przypadku gdy taka opinia jest wymagana),
- inicjowanie i koordynowanie opracowania średniookresowych dokumentów programowych (np. program termomodernizacji bazy oświatowej, program edukacji ekologicznej),
- informowanie społeczności lokalnej o istnieniu planu i obranych kierunkach rozwoju, a także o postępach i efektach jego wdrażania.

Ocena postępów we wdrażaniu Strategii będzie dokonywana w cyklu rocznym i będzie bazowała na zestawie:

- wskaźników statystycznych dostępnych w Banku Danych Lokalnych GUS;
- danych pozyskanych od realizatorów projektów za pośrednictwem sprawozdań grup roboczych do spraw konkretnych przedsięwzięć, przekazywanych do zespołu zadaniowego dla każdego z obszarów i agregowanych do sprawozdania rocznego dla każdego z obszarów;
- danych dostępnych w ogólnodostępnych bazach danych tj. KRS, CEIDG, CEPIK itp.

Ponadto projekty kluczowe, zidentyfikowane na etapie przygotowania strategii i przedstawione w tabeli finansowej, realizowane z udziałem środków zewnętrznych, będą monitorowane zgodnie z umową o dofinansowanie i wytycznymi w ramach poszczególnych programów. Przykładowe wskaźniki wskazano w tabeli poniżej.

Tabela 3 Wskaźniki monitorowania Strategii

Wskaźniki ogólne	
✓	liczba przedsięwzięć partnerskich realizowanych przez minimum 2 gminy
✓	liczba przedsięwzięć realizowanych przez poszczególne gminy w ramach wiązki projektów
✓	liczba projektów komplementarnych realizowanych indywidualnie przez gminy i partnerów społeczno-gospodarczych

Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań

- ✓ Powierzchnia wspieranych zrehabilitowanych gruntów
- ✓ Powierzchnia terenów zrehabilitowanych wykorzystywanych jako tereny zielone, pod budowę mieszkań socjalnych lub pod działalność gospodarczą lub społeczną
- ✓ Powierzchnia terenów inwestycyjnych, w tym uzbrojonych
- ✓ Wytworzona zdolność inkubacji przedsiębiorstw
- ✓ MSP korzystające z usług inkubatora przedsiębiorczości jeden rok po jego utworzeniu
- ✓ Miejsca pracy utworzone we wspieranych podmiotach
- ✓ Liczba nowych miejsc wychowania przedszkolnego i opieki nad dzieckiem do lat 5
- ✓ Liczba praktykantów, stażystów odbywających praktyki, staże w przedsiębiorstwach,

Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych

- ✓ Liczba utworzonych nowych miejsc świadczenia usług społecznych i wspierających
- ✓ Liczba odbiorców usług społecznych
- ✓ Liczba miejsc w nowych ośrodkach wsparcia (dziennych i całodobowych)
- ✓ Liczba osób korzystających z form rehabilitacji

Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygujące (zapobiegawcze)

- ✓ Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii cieplnej)
- ✓ Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia cieplna)
- ✓ Energia odnawialna: zdolność wytwórcza przyłączona do sieci (operacyjna)
- ✓ liczba punktów PSZOK
- ✓ liczba nowych biogazowni

Źródło: Opracowanie własne

13. Ramy finansowe i źródła finansowania

Sukces wdrażania strategii (osiągnięcie zakładanych celów) zależy będzie od zapewnienia odpowiednich źródeł finansowania planowanych zadań. Jednoznaczne określenie tych źródeł, w kontekście zapewnienia spójności i efektywności realizowanych przedsięwzięć, jest zadaniem złożonym, ponieważ system finansowania zadań publicznych charakteryzuje się wielopoziomowością i hierarchicznością (poziom regionalny, krajowy i europejski), a za jego rozwój i właściwą organizację odpowiedzialnych jest wiele różnych podmiotów z różnych szczebli zarządzania.

Dodatkowo, należy wziąć pod uwagę różne formy finansowania przedsięwzięć (zarówno dotację jak też instrumenty finansowe) oraz dodatkowe możliwości jakie daje realizacja projektów w formule partnerstwa publiczno - prywatnego. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje mechanizm Porozumień Terytorialnych określony w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach strategii wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków – zarówno na poziomie każdej z gmin jak też na poziomie struktur współpracy partnerskiej (Rada Strategiczna).

Proces ten powinien przede wszystkim uwzględniać różnorodności opcji finansowania projektów wynikających ze Strategii (źródła i formy). Kluczową kwestią jest tu odejście od typowego systemu grantowego, wypracowanie wspólnych zasad korzystania z funduszy zwrotnych, a także sięganie po fundusze bezpośrednio zarządzane przez Komisję Europejską. Ideą takiego podejścia jest dywersyfikacja, a także ciągłość działań (szczególnie w przypadku projektowania finansowania przedsięwzięć środkami zwrotnymi), która pozwoli na wypracowanie długoterminowego planu finansowego, a także wdrażanie inwestycji bardziej ryzykownych, często o charakterze innowacyjnym i eksperymentalnym.

Działania przewidziane do realizacji w strategii mają szeroki zakres i w związku z tym koniecznym będzie poszukiwanie różnych źródeł ich finansowania, uwzględniających środki w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i innych. Istotne znaczenie przypisać należy innym źródłom z uwzględnieniem krajowych środków publicznych, czy też środków prywatnych. Pamiętać też należy, że oprócz dotacji, subwencji i innych form finansowania bezzwrotnego, istotnym elementem finansowania będą instrumenty zwrotne.

Dlatego też podejmując decyzje o realizacji projektów (szczególnie w zakresie przedsięwzięć partnerskich) należy każdorazowo rozpatrywać możliwości budżetowe JST w kontekście istniejących źródeł i form finansowania w oparciu o poniższe zasady:

- Dywersyfikacja źródeł finansowania jako główna zasada wdrażania strategii
- Korzystanie z różnych form finansowania – dotacje oraz instrumenty finansowe (pożyczki, poręczenia, gwarancje itp.)
- Korzystanie ze środków europejskich na różnych poziomach (program regionalny, programy krajowe, programy współpracy międzynarodowej)
- Korzystanie z funduszy bezpośrednio zarządzanych przez Komisję Europejską (np. programy LIFE, Horyzont, COSME, itp.)
- Uczestnictwo w międzynarodowych projektach sieciowych (np. programy Interreg, Central Europe)
- Współpraca z instytucjami międzynarodowymi (np. Europejski Bank Inwestycyjny, Bank Światowy, instrument ELENA, itp.)

Osiągnięcie celów zawartych w Strategii wymaga zaangażowania różnych instytucji, podmiotów

i zaplanowania wydatkowania znacznych środków finansowych w perspektywie wieloletniej. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne gmin partnerskich do najważniejszych źródeł pochodzenia kapitału na finansowanie zadań Strategii należeć będą:

Środki własne JST

Za kluczowe źródło finansowania inwestycji zawartych w Strategii uznać należy budżety jednostek samorządu terytorialnego gmin partnerskich: Miasta Kraśnik, Gmin: Kraśnik, Annapol, Dzierzkowice, Gościeradów, Trzydnik Duży, Urzędów, Wilkołaz, Zakrzówek.

Środki własne JST przewidziane są przede wszystkim jako wkład własny - w przypadku realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych należy przyjąć, że wkład własny będzie wynosił co najmniej 30% kosztów inwestycji (w tym prawdopodobnie niekwalifikowany w całości lub częściowo podatek VAT), co stanowi znaczący wzrost w porównaniu z poprzednią perspektywą finansową. Zgodnie z zasadą racjonalizacji wydatków publicznych istotnym jest przewidzenie mechanizmów koordynacyjnych w zakresie współpracy między gminami.

Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej

W perspektywie finansowej dostępnej od 2021 roku założono realizację 4 Programów Operacyjnych dostępnych dla beneficjentów z całego kraju, w tym jeden dla beneficjentów z Polski Wschodniej. Są to następujące programy:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko [FEnIKS] (dawniej Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020)
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy [FERC] (dawniej Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020)
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki [FENG] (dawniej Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020)
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego [FERS] (dawniej Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020)
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej [FEPW] (dawniej Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020).

Dodatkowo w związku z przeciwdziałaniem skutkom pandemii COVID-19 do roku 2026 dostępne są środki w ramach Krajowego Programu Odbudowy i Zwiększania Odporności [KPO], a w związku z unijną polityką klimatyczną i strategiczną wizją gospodarki niskoemisyjnej dla wybranych regionów, dostępne będą również dodatkowe środki w ramach Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Na następnej stronie przedstawiono tabelę z potencjalnymi źródłami finansowania projektów i przedsięwzięć przewidzianych w Strategii. Tabela nie uwzględnia typów projektów zarezerwowanych dla administracji rządowej, służb rynku pracy oraz miast.

Tabela 4 Źródła finansowania przedsięwzięć na podstawie projektów programów operacyjnych w perspektywie finansowej 2021-2027

	KPOiZO	FEnIKS	FERC	FENG	FERS	FEPW	Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji dla Województwa Lubelskiego	RPO WL
projekty w przedsiębiorstwach	granty A1.2.1			Priorytet 1 Wsparcie dla przedsiębiorców (koniecznie z modułem B+R)		Priorytet 1. Przedsiębiorczość i innowacje	obszar Gospodarka	Priorytet i Badania naukowe i innowacje
projekty instytucji w obszarach wsparcia biznesu				Priorytet 2. Środowisko sprzyjające innowacjom (głównie projekty realizowane przez IOB)			obszar Gospodarka	Priorytet i Badania naukowe i innowacje
instrumenty zwrotne dla osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą, w tym łączenie ze wsparciem bezzwrotnym					Oś 1, cel szczegółowy a)			
opracowanie i pilotaż koncepcji indywidualnych bonów na kształcenie ustawiczne w branżach kluczowych dla gospodarki					Oś 1, cel szczegółowy b)			
szkolenia i doradztwo dla pracowników przedsiębiorstw i pracodawców					Oś 1, cel szczegółowy d)			
tereny inwestycyjne o kluczowym znaczeniu dla gospodarki	granty A1.2.2						obszar Gospodarka	
inkubacja MŚP i promocja gospodarcza								Priorytet II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu
dywersyfikacja i skracanie łańcucha dostaw produktów rolnych i spożywczych	granty A1.4.1							
rozbudowa i wyposażenie centrów kompetencji (specjalistyczne ośrodki szkoleniowe, wsparcia wdrożeń, centra monitorowania) oraz infrastruktura do zarządzania ruchem bezzałogowych statków powietrznych	granty A2.3.1							
inwestycje w rozbudowę	granty A2.4.1.							

potencjału badawczego								
efektywność energetyczna budynków (mieszkalnych, użyteczności publicznych, przemysłowych)		cel szczegółowy: 2.1						Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
oszczędność energii w przedsiębiorstwach	pożyczki komponent B							Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
instalacje w OZE (w tym przebudowa sieci, magazyny energii, edukacja - jedynie jako elementy projektu)		cel szczegółowy: 2.2					obszar Energetyka i ciepłownictwo	Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
wsparcie inwestycji w magazyny energii;	pożyczki komponent B							
sieci gazowe		cel szczegółowy 2.3						
sieci energetyczne		cel szczegółowy 2.3				Priorytet 2. Energia i klimat (pozakonkurowe)		
budowa lub modernizacja sieci ciepłowniczych i chłodniczych (wysokosprawna kogeneracja)		cel szczegółowy: 2.1						Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
budowa instalacji do produkcji biopaliw, biopłynów i biometanu,								Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
wsparcie na budowę i modernizację infrastruktury niezbędnej do ujęcia, uzdatniania, magazynowania i dystrybucji wody do spożycia w uzasadnionych adaptacją do zmian klimatu przypadkach, w tym m.in. działań związanych z ograniczaniem strat wody, zarządzaniem oraz zapewnieniem właściwego bezpieczeństwa dostarczania wody		cel szczegółowy 2.5						
inwestycje w zrównoważoną gospodarkę wodną na obszarach wiejskich;	pożyczki komponent B							Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
sieci kanalizacyjne, deszczowe, przydomowe oczyszczalnie ścieków, modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę								Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu

rozwój infrastruktury i wyposażenia podmiotów świadczących kompleksowe usługi sanatoryjne, uzdrowiskowe						Priorytet 4. Kapitał społeczny, turystyka oraz usługi uzdrowiskowe		
inwestycje w neutralizację zagrożeń oraz odnowę wielkoobszarowych terenów zdegradowanych	pożyczki komponent B						Obszar: Przestrzeń	Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
drogi rowerowe							Obszar: Przestrzeń	Priorytet V Zrównoważony system transportu
szlaki turystyczne							Obszar: Przestrzeń	
obiekty kulturalne, biblioteki, GOKi, obiekty zabytkowe i prace konserwatorskie								Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej
energooszczędne oświetlenie uliczne i drogowe								Priorytet IV Efektywne wykorzystanie energii
rewitalizacja, bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych								Priorytet X Rozwój zrównoważony terytorialnie
gospodarka w obiegu zamkniętym - sortownie odpadów, powtórne wykorzystanie		cel szczegółowy 2.6					Obszar: Przestrzeń	Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
Natura 2000 - odtwarzania zdegradowanych siedlisk i ich zachowania oraz wzmacniania populacji zagrożonych gatunków, w tym w ekosystemach wodnych i od wód zależnych		cel szczegółowy: 2.7						
bioróżnorodność i rozwój zielononiebieskiej infrastruktury poza obszarami Natura 2000								Priorytet III Ochrona zasobów środowiska i klimatu
Internet szerokopasmowy			Priorytet I: Zwiększenie dostępu do ultraszybkiego Internetu szerokopasmowego					
e-usługi publiczne			Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe					Priorytet II Transformacja gospodarcza i cyfrowa regionu

udział partnerów społecznych w procesach stanowienia oraz monitorowaniu prawa i polityk publicznych w zakresie rynku pracy					Oś 1, cel szczegółowy d)			
pilotaż systemu Indywidualnych Kont Rozwojowych (IKR) [dla pracowników administracji]					Oś 1, cel szczegółowy d)			
wsparcie inwestycji w sieć 5G;	pożyczki komponent C							
programy wsparcia inwestycyjnego umożliwiające w szczególności rozwój działalności, zwiększenie udziału w realizacji usług społecznych, podniesienie jakości reintegracji w podmiotach ekonomii społecznej	granty A4.3.1.							
inwestycje związane z doposażeniem pracowników/przedsiębiorstw umożliwiającym pracę zdalną	granty A4.4.1.							
wsparcie programów dofinansowania miejsc opieki nad dziećmi 0-3 lat (żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekuni) w ramach MALUCH+	granty A4.2.1.				Oś II, cel szczegółowy c)		obszar Społeczeństwo	
tworzenie przedszkoli, inwestycje w tworzenie infrastruktury szkolenia ogólnego, zawodowego, ustawicznego, szkolnictwa wyższego								Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet IX Lepsza edukacja
rozwój cyfrowego otoczenia procesu wychowania przedszkolnego i kształcenia;	pożyczki komponent C				Oś 1, cel szczegółowy e)			Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej
wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie	granty A3.1.1.				Oś 1, cel szczegółowy e)		obszar Społeczeństwo	Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet IX Lepsza edukacja
szkolenia kadr oświaty					Oś 1, cel szczegółowy e)			
poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne					Oś 1, cel szczegółowy f)			
wsparcie dla NGOs realizujących usługi publiczne					Oś 1, cel szczegółowy k)			

działania profilaktyczne, prozdrowotne					Oś IV, cel szczegółowy d)			Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet VII Zwiększanie spójności społecznej
formy opieki dziennej dla osób starszych					Oś IV, cel szczegółowy k)		obszar Społeczeństwo	Priorytet VII Zwiększanie spójności społecznej
infrastruktura dla środowiskowych form wsparcia osób starszych i z niepełnosprawnościami oraz mieszkania chronione i wspomagane								Priorytet VI Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej Priorytet VII Zwiększanie spójności społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie projektów dokumentów do konsultacji:

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/konsultacje-programow/> oraz www.lubelskie.pl

Istotnym źródłem finansowania są też środki z budżetu Unii Europejskiej, dostępne w ramach zarządzania bezpośrednio sprawowanego przez Komisję Europejską w zakresie związanym m.in. z kwestiami klimatycznymi czy ochroną środowiska takie jak Program LIFE. Dodatkowo dostępne są fundusze na współpracę międzynarodową. Dla obszaru współpracy ponadlokalnej dostępne będą Programy Współpracy Terytorialnej: Interreg Next Polska-Białoruś-Ukraina 2021-2027, Program Region Morza Bałtyckiego 2021-2027, Program Interreg Europa Środkowa 2021-2027, Program Interreg Europa 2021-2027.

Środki pochodzące z budżetu krajowego oraz środki budżetu Województwa Lubelskiego

Środki budżetu państwa lub samorządu województwa dostępne będą w ramach istniejących oraz nowych instrumentów takich, jak porozumienie terytorialne (zgodnie z Art. 14rb ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). w tej kategorii wymienić można fundusze celowe utworzone specjalnie z przeznaczeniem na finansowanie infrastruktury transportowej. Są to w szczególności Krajowy Fundusz Drogowy (KFD), Fundusz Kolejowy (FK), fundusze i programy utworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego; oraz dotacje celowe lub środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw. Zgodnie z ustawą o samorządzie województwa z budżetu województwa finansowane są m.in. zadania o charakterze wojewódzkim w zakresie transportu zbiorowego i dróg publicznych. Województwo zajmuje się finansowaniem m.in. rozwoju dróg wojewódzkich, regionalnych przewozów autobusowych, regionalnych przewozów kolejowych. Inwestycje te stanowią istotne uzupełnienie systemu transportowego gmin partnerskich.

Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych

Do finansowania zadań wynikających ze Strategii mogą być zaangażowane środki pozyskiwane m.in. z kredytów lub innych finansowych instrumentów zwrotnych i bezzwrotnych, uzyskanych za pośrednictwem instytucji finansowych takich jak m.in. Europejski Bank Inwestycyjny, czy też Bank Światowy.

Środki prywatne

Dotychczasowe doświadczenia jednostek samorządu terytorialnego wskazują na możliwości finansowania przedsięwzięć infrastrukturalnych ze środków prywatnych, przede wszystkim przy wykorzystaniu formuły partnerstwa publiczno-prywatnego. Jest to rozwiązanie coraz silniej wspierane

przez Unię Europejską i może posłużyć do realizacji inwestycji, leżących w interesie publicznym. Udział środków prywatnych jest szczególnie istotny w realizacji niektórych przedsięwzięć wymagających zbiorowego wysiłku ze względu na ich skomplikowany i długoletni charakter – np. w projektach rewitalizacji.

Dla zapewnienia skutecznej realizacji przedsięwzięć wynikających ze Strategii istotne jest podejmowanie prób poszukiwania nowych, wspólnych rozwiązań (w tym organizacyjnych) w zakresie zarządzania i finansowania. Ważnym elementem sprawnego wdrażania Strategii powinny być zatem działania zmierzające do podejmowania możliwie szerokiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi gmin partnerskich, nie tylko w zakresie wspólnego finansowania poszczególnych zadań ale również zapewnienia ciągłości funkcjonowania inwestycji (może to obejmować np. kwestie związane z obszarem zagospodarowania odpadów czy instalacjami dostarczającymi energię ze źródeł odnawialnych i biokompostowni).

Wdrażanie przewidzianych w Strategii przedsięwzięć odbywać się będzie z poszanowaniem fundamentalnych praw człowieka określonych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej, w tym m.in.: ochroną danych osobowych, wolnością wyboru zawodu i prawem do podejmowania pracy, wolnością prowadzenia działalności gospodarczej, prawem własności, równością wobec prawa, niedyskryminacją, równością kobiet i mężczyzn, integracją osób niepełnosprawnych, ochroną środowiska, prawem do dobrej administracji, prawem dostępu do dokumentów i pozostałymi aktami normatywnymi, wytycznymi i dobrymi praktykami realizacji przedsięwzięć rozwojowych.

Wsparcie będzie zgodne z zasadami transparentności i niedyskryminacji, a także z warunkami określonymi w art. 11 Rozporządzenia Ogólnego, tj. w zakresie równości szans kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji, a także zrównoważonego rozwoju oraz Załącznikiem III do Rozporządzenia Ogólnego.

Tabela 5 Indykatywna tabela finansowa oraz źródła finansowania

Kierunki rozwojowe	Szacunek wartości	Potencjalne źródło finansowania
Cel 1: Innowacyjny rozwój gospodarki oparty na systemie edukacji, lokalnym potencjale przyrodniczym i sieciach powiązań		
Tworzenie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych	57 100 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Rozwój turystyki, sportu i rekreacji	39 700 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Rozbudowa sieci powiązań rowerowych (szlaki i ścieżki rowerowe)¶	16 800 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Rozwój e-usług	3 520 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne

Bezpieczeństwo przestrzeni publicznych i rewitalizacja obszarów problemowych	205 700 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
RAZEM	322 820 000,00	
Cel 2: Przeciwdziałanie wykluczeniu i profilaktyka, wsparcie grup defaworyzowanych		
Inwestycje w infrastrukturę społeczną	207 700 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Działania nieinwestycyjne	27 000 000,00	FEL 2021-2027, środki własne
RAZEM	234 700 000,00	
Cel 3: Ochrona walorów środowiska i działania mitygacyjne (zapobiegawcze)		
Gospodarka niskoemisyjna – inwestycje w odnawialne źródła energii	158 200 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Niskoemisyjny transport	7 450 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Rozbudowa systemu wodociągów i kanalizacji	222 900 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
Gospodarka w obiegu zamkniętym	226 400 000,00	FEL 2021-2027, Polski Ład, środki własne
RAZEM	614 950 000,00	
RAZEM: 1 172 470 000,00 zł		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników warsztatów, badań ankietowych, danych gmin i konsultacji społecznych.

14. Partycypacja społeczna w procesie opracowania Strategii

Proces opracowania strategii realizowano z poszanowaniem celów, zasad i dobrych praktyk partycypacji społecznej zapewniając możliwość aktywnego uczestnictwa interesariuszy w procesie planistycznym, uzyskania szerszej reprezentacji i poparcia społecznego dla decyzji planistycznych, którego celem jest zmniejszenie dużej ilości występujących konfliktów przestrzennych lub społecznych.

Istotą procesu partycypacji było poznanie opinii partnerów społecznych dotyczących barier, problemów i kierunków rozwoju obszaru współpracy ponadlokalnej oraz rekomendacji w zakresie przedsięwzięć, które mają być realizowane w ramach strategii. Kierowano się zasadą poszukiwania takich rozwiązań, które pomogą władzom publicznym podejmować decyzje w największym stopniu realizujące zasadę dobra wspólnego w danej społeczności.

Już na etapie tworzenia założeń strategii ponadlokalnej przyjęto partycypacyjny model przygotowywania dokumentu. Pozwala to na wykorzystanie potencjału lokalnych ekspertów, wiedzy pracowników urzędów gmin, radnych i sołtysów oraz doświadczeń mieszkańców w określaniu silnych stron, budowaniu celów i przygotowaniu planów konkretnych działań na najbliższe lata. Daje to szansę na akceptację przygotowanego dokumentu przez lokalne środowiska. W momencie prowadzenia konsultacji społecznych wymaganych przez ustawę podmioty wyrażające opinie czują się współautorem przedstawionych zapisów, a później w trakcie realizacji konkretnych projektów będą je wspierać. Zmniejsza to także ryzyko protestów społecznych, które mogłyby się pojawić w przyszłości oraz pozwala rozwiązać obawy związane ze zmianami, a wynikające najczęściej z braku wiedzy o planowanych przedsięwzięciach. **Działania były realizowane wielotorowo – prowadzono spotkania i warsztaty z wójtami i pracownikami urzędów gmin, zamieszczono ankiety w stronach internetowych poszczególnych JST, przeprowadzono spotkania konsultacyjne w mieszkańcami.**

Istotny wpływ na zakres działań partycypacyjnych w procesie opracowania niniejszej strategii miały rygory sanitarne wynikające z sytuacji epidemicznej COVID 19. Wprowadzone obostrzenia utrudniły podejmowanie działań zapewniających pełne zaangażowania wszystkich interesariuszy. Niemniej jednak dołożono starań aby stopień zaangażowania społecznego w proces opracowania strategii pozwolił na właściwe wypracowania założeń dokumentu, tj. zasad i obszarów współpracy samorządów, identyfikacja problemów, potencjałów oraz propozycji przedsięwzięć.

Pierwsze spotkanie warsztatowe w Kraśniku, na którym zgromadzono wszystkich przedstawicieli gmin zainteresowanych partnerstwem ponadlokalnym odbyło się jeszcze w 2020 roku. Podczas warsztatów, w których uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych, urzędów gmin zapoznano uczestników z pakietem projektów rozporządzeń UE na lata 2021 – 2027, uwarunkowaniami i planami Komisji Europejskiej w zakresie wdrażania polityki spójności w przyszłej perspektywie finansowej, ze szczególnym uwzględnieniem terytorialnego wymiaru wsparcia.

Na początku 2021 roku zorganizowano kolejne spotkanie, na którym przedstawiony został pakiet zagadnień dotyczących zmian w polityce rozwoju na poziomie krajowym: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Założenia do Umowy Partnerstwa 2021 – 2027, Przepisy ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju i ustawy o samorządzie gminnym oraz na poziomie regionalnym: Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego oraz Założenia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2027 tj. Programu Fundusze Europejskie dla Lubelszczyzny.

Omówione zostały kwestie dotyczące wymiaru terytorialnego polityki spójności (poziom KE) i terytorialnego podejścia do polityki rozwoju (poziom krajowy). Przedstawione zostały zasady, uwarunkowania i korzyści jakie niesie ze sobą realizacja projektów partnerskich oraz współpraca samorządów w kształtowaniu polityki rozwoju w ujęciu terytorialnym.

Zaprezentowano dotychczasowe doświadczenia i możliwe scenariusze opracowania strategii ponadlokalnej, m.in. w kontekście obszarów strategicznej interwencji wyznaczonych na poziomie krajowym oraz przykłady przedsięwzięć partnerskich realizowanych wspólnie przez samorządy.

W spotkaniu wzięli udział wójtowie i pracownicy merytoryczni ze wszystkich gmin partnerstwa. Wykorzystano ich wiedzę merytoryczną i dotychczasowe doświadczenie w przygotowywaniu planów strategicznych. W części warsztatowej, na podstawie dotychczasowych doświadczeń i możliwości jakie stwarza nowe podejście do polityki regionalnej, przeanalizowano korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy samorządów oraz określono zasady takiej współpracy. Wykorzystano metodę burzy mózgów, a następnie uporządkowano propozycje dotyczące SWOT obszaru oraz pomysły na przyszłe przedsięwzięcia. Uczestnicy wypracowali propozycje projektów możliwych do realizacji w ramach współpracy samorządów Obszaru Funkcjonalnego, które stały się podstawą do definiowania zakresu przedsięwzięć partnerskich i są zawarte w niniejszej strategii. Zebrano także plany projektów lokalnych w poszczególnych gminach, które są komplementarne z działaniami na poziomie ponadlokalnym.

Na podstawie wyników warsztatów oraz wniosków wynikających z diagnozy przygotowano wizję rozwoju obszaru współpracy ponadlokalnej, wstępne założenia dotyczące SWOT, możliwe kierunki rozwoju i cele priorytetowe, wstępną listę projektów, potencjalne źródła finansowania oraz proponowany schemat zarządzania strategią, które były następnie konsultowane podczas spotkań obywatelskich w grudniu 2020 roku. Z uwagi na wspomniany reżim sanitarny związany z COVID -19 proces partycypacji realizowany był przede wszystkim w formule warsztatów przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego oraz badania ankietowego mieszkańców gmin.

Warsztaty, realizowane w oparciu o oddolne podejście w tworzeniu ponadlokalnej strategii rozwoju, odbyły się w następujących terminach 28 lipca, 4 sierpnia.

Warsztaty i spotkania konsultacyjne odbyły się .....

Do udziału w spotkaniach zaproszeni byli mieszkańcy, radni, sołtysi oraz pracownicy urzędów gmin i wójtowie. Uzupełnili oni listę proponowanych projektów do uwzględnienia w strategii, podczas dyskusji odnieśli się do przygotowanych wcześniej zagadnień, zgłosili swoje wnioski i uzupełnienia. Po spotkaniach sołtysi zgłosili gotowość przekazania wyników konsultacji w poszczególnych gminach szerszej grupie mieszkańców. Przygotowano dla nich skrócone wersje dokumentów prezentowanych na warsztatach online i zostały one przekazane uczestnikom spotkań wiejskich. W kolejnych tygodniach lista projektów była jeszcze uzupełniana za pośrednictwem poczty elektronicznej, propozycje zgłaszali zarówno pracownicy urzędów gmin jak i mieszkańcy.

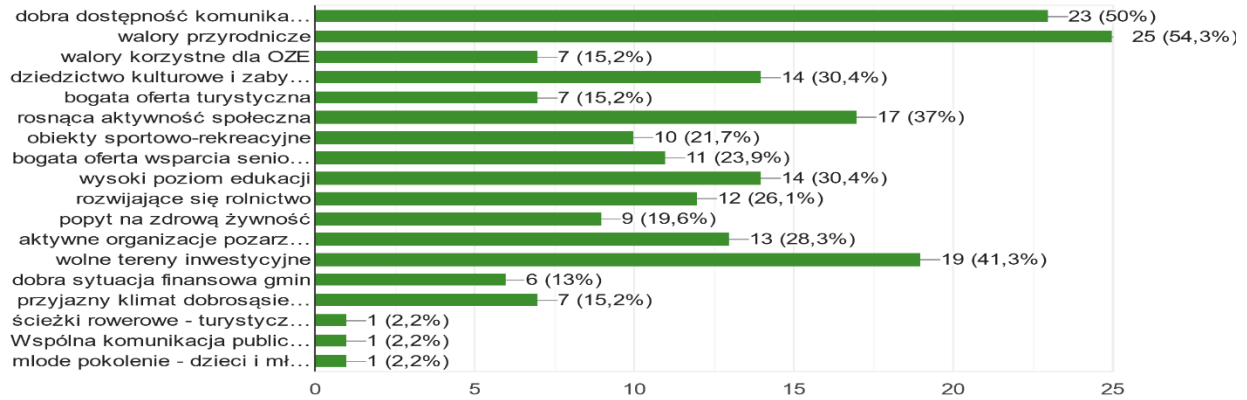
Badanie przeprowadzone zostało w formie ankiety internetowej mającej na celu zdiagnozowanie obecnej sytuacji oraz problemów gmin partnerskich obszaru współpracy ponadlokalnej, a także wyznaczenie kierunków rozwoju obszaru do roku 2030.

W pierwszej części ankiety mieszkańcy mogli wypowiedzieć się na temat silnych i słabych stron (problemów), szans i zagrożeń swoich gmin.

Wykres 2 Wyniki badań ankietowych dotyczących punktów analizy SWOT

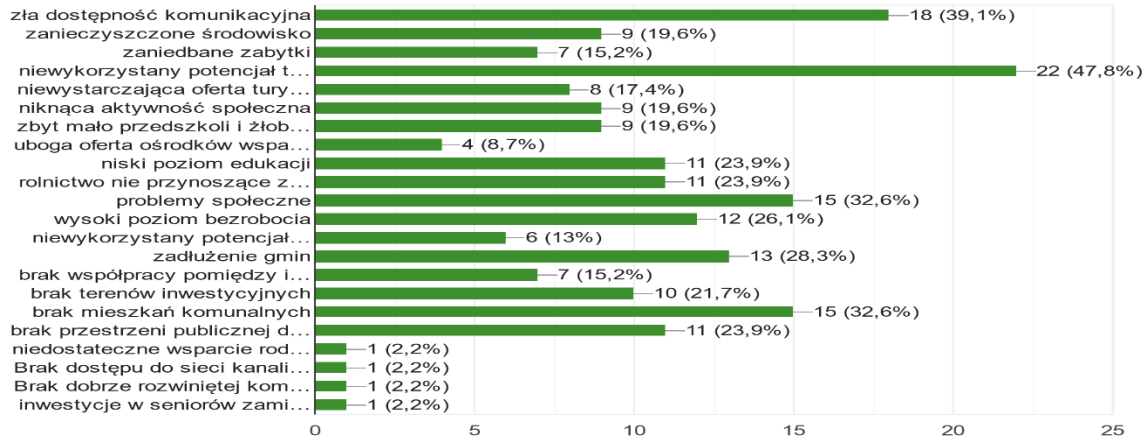
Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych silnych stron (potencjałów) obszaru współpracy ponadlokalnej

46 odpowiedzi

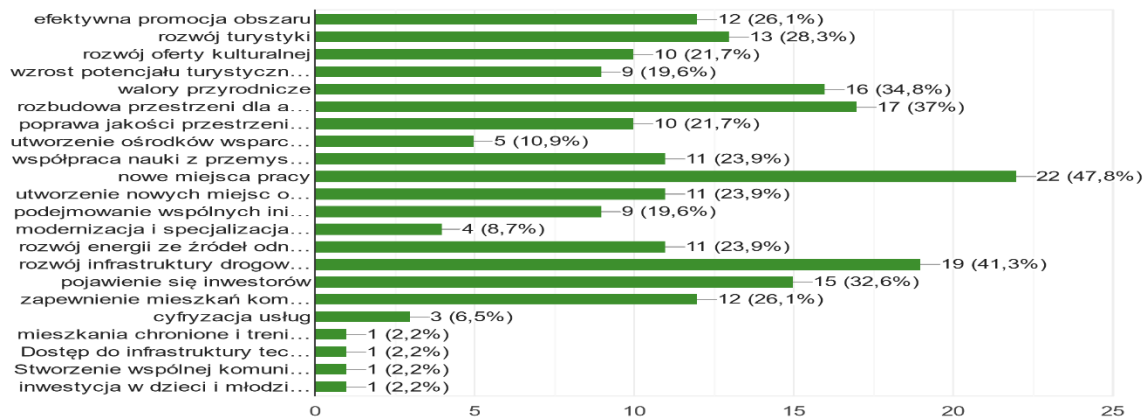
Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych słabych stron (problemów) obszaru współpracy ponadlokalnej

46 odpowiedzi

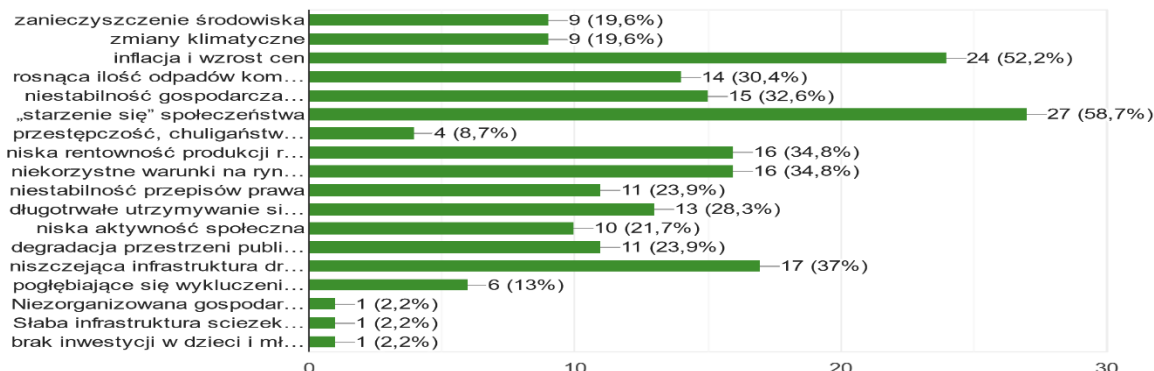

Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych szans dla obszaru współpracy ponadlokalnej

46 odpowiedzi

Proszę wskazać maksymalnie 5 najważniejszych zagrożeń dla obszaru współpracy ponadlokalnej
46 odpowiedzi

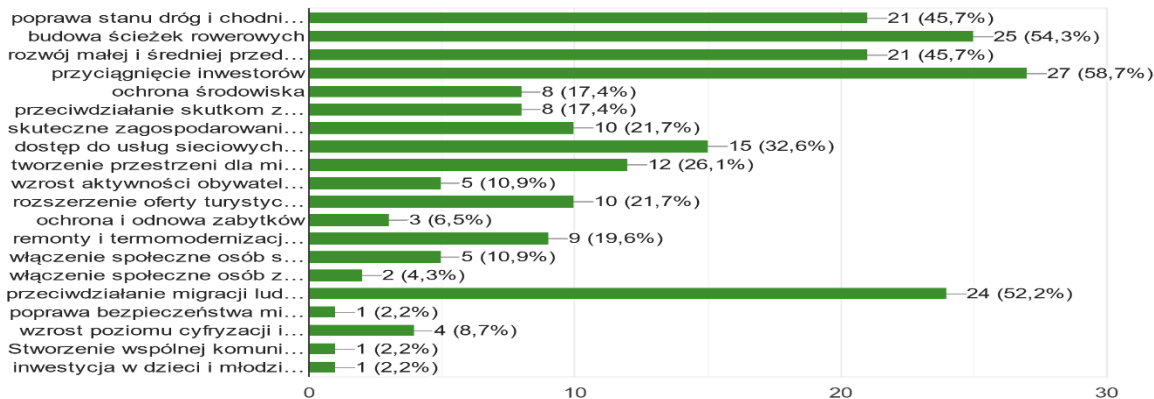

Źródło: https://docs.google.com/forms/d/1E-6McZzkhJHJiBXP3VOdEvBc2pxOG0gtOBSFi_x34JE/edit#responses

W drugiej części ankiety respondenci przedstawili oczekiwane efekty realizacji strategii ponadlokalnej oraz propozycje projektów „twardych” infrastrukturalnych oraz powiązanych z nimi „miękkich” nieinwestycyjnych. Zostały one uwzględnione przy opracowywaniu niniejszego dokumentu.

Wykres 3 Wyniki badań ankietowych w obszarze spodziewanych efektów realizacji strategii ponadlokalnej

Proszę wskazać maksymalnie 5 najbardziej oczekiwanych efektów realizacji Strategii
46 odpowiedzi

Źródło: https://docs.google.com/forms/d/1E-6McZzkhJHJiBXP3VOdEvBc2pxOG0gtOBSFi_x34JE/edit#responses

Spis map

Mapa 1: Mapa obszaru współpracy ponadlokalnej.....	10
Mapa 2 Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa lubelskiego	27
Mapa 3 Położenie gmin względem wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją i OSI Roztocze	28
Mapa 4: Elementy i strefy wzmocnienia i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych	30
Mapa 5: Elementy i strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej	30
Mapa 6: Elementy kształtujące sieć transportową.	31
Mapa 7: Strefa rolnicza przestrzeni produkcyjnej.	32
Mapa 8 Miejskie obszary funkcjonalne w województwie lubelskim oraz mapa OSI Roztocze.....	36
Mapa 9 Struktura przestrzenna realizacji głównych celów rozwojowych względem wskazania terenów realizacji projektów inwestycyjnych.....	39

Spis tabel

Tabela 1 Kluczowe przedsięwzięcia obszaru współpracy ponadlokalnej.....	22
Tabela 2 Projekty uzupełniające wg celów operacyjnych	24
Tabela 3 Wskaźniki monitorowania Strategii.....	44
Tabela 4 Źródła finansowania przedsięwzięć na podstawie projektów programów operacyjnych w perspektywie finansowej 2021-2027.....	48
Tabela 5 Indykatywna tabela finansowa oraz źródła finansowania.....	53

Spis wykresów

Wykres 1: Łączna liczba ludności w OF w latach 2015–2020	11
Wykres 2 Wyniki badań ankietowych dotyczących punktów analizy SWOT.....	57
Wykres 3 Wyniki badań ankietowych w obszarze spodziewanych efektów realizacji strategii ponadlokalnej.....	58

